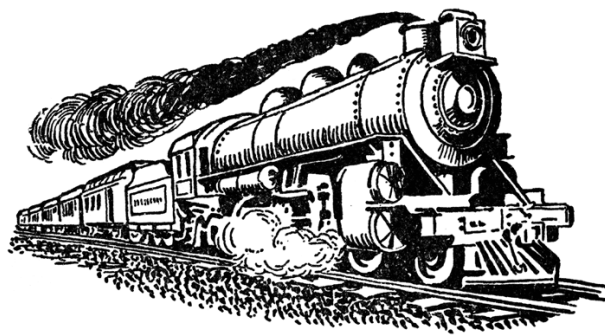

**Sonda valda rajatava Virumaa elamuskeskuse “Ajavagun”
kontseptsioon ja teostatavus-tasuvusanalüüs**

August 2015

Sisukord

Sisukord	2
Jooniste loetelu.....	3
Tabelite loetelu.....	3
Sissejuhatus.....	4
1 Hetkeolukorra analüüs	5
1.1 Ülevaade makrokeskkonnast.....	5
1.2 Ülevaade külastuskeskustest Eestis.....	8
1.3 Ülevaade Virumaa Koostöökogu tegevuspiirkonnast ja Sonda vallast.....	8
1.3.1 Paiknemine ja elanikkond.....	8
1.3.2 Ettevõtlus ja tööhõive	12
1.3.3 Turism.....	14
1.3.4 Haridus, kultuur ja kodanikuliikumine	17
1.3.5 Planeeritava elamuskeskuse hetkeolukord	19
1.3.6 Kokkuvõte	21
2 Virumaa elamuskeskuse kontseptsioon	23
2.1 Visioon	23
2.2 Elamuskeskuse toote kirjeldus	25
2.3 Elamuskeskuse organisatsioon.....	31
3 Virumaa elamuskeskuse turundusstrateegia	32
3.1 Sihtgrupid	32
3.2 Konkurendid.....	33
3.3 Turundustegevused.....	36
4 Finantsanalüüs.....	39
4.1 Planeeritav investeering ja finantseerimine.....	39
4.2 Tulud	40
4.3 Kulud.....	42
5 Väljaarendamise tegevuskava.....	44
6 Sotsiaalmajandusliku mõju analüüs	45
7 Riskianalüüs.....	46
Kasutatud materjalid	48
LISAD.....	49
Lisa 1. VIKO piirkonna, s.h Sonda valla peamised vaatamisväärsused ja aktiivse puhkuse teenused	49
LISA 2. Ülevaade külastuskeskuste poolt pakutavatest teenustest ja seal toimuvatest tegevustest	51

Jooniste loetelu

<i>Joonis 1. VIKO tegevuspiirkond ja Sonda vald</i>	<i>9</i>
<i>Joonis 2. Üksikisiku tulumaksu laekumine elaniku kohta (eurodes) 2009-2014</i>	<i>13</i>
<i>Joonis 3. Virumaa elamuskeskuse planeeritav asukoht.....</i>	<i>20</i>
<i>Joonis 4. Sonda veduridepoo ja veetorn. Foto: J. Urb, mai 2015.....</i>	<i>21</i>
<i>Joonis 5. Virumaa elamuskeskuse toote skeem.....</i>	<i>24</i>
<i>Joonis 6. Elamuskeskuse organisatsioon.....</i>	<i>31</i>

Tabelite loetelu

Tabel 1. VIKO tegevuspiirkonna elanikkonna arvu muutus 2005-2014.....	10
Tabel 2. Majutatud perioodil 2005-2014	16
Tabel 3. VIKO piirkonna, s.h Sonda valla majutus- ja toitlustusasutused	16
Tabel 4. Virumaa elamuskeskuse “Ajavagun” põhitraktsioonid	25
Tabel 5. Virumaa elamuskeskuse “Ajavagun” väliatraktsioonid	28
Tabel 6. Virumaa elamuskeskuse “Ajavagun” peamaja	29
Tabel 7. Virumaa elamuskeskuse “Ajavagun” vaatlustorn.....	30
Tabel 8. Virumaa elamuskeskuse sihtgrupid	32
Tabel 9. Virumaa elamuskeskuse konkurendid	33
Tabel 10. Peamised investeeringud.....	39
Tabel 11. Elamuskeskuse tuluartiklid	41
Tabel 12. Elamuskeskuse kuluartiklid	42
Tabel 13. Elamuskeskuse väljaarendamise tegevuskava	44
Tabel 14. Riskianalüüs.....	46

Sissejuhatus

Virumaa elamuskeskus “Ajavagun” on planeeritud Sonda valda Ida-Virumaale. Keskuse rajamise ajendiks on ühest küljest soov arendada originaalne turismiatraktsioon, teisest pidurdada negatiivseid demograafilisi protsesse piirkonnas. Sellest tulenevalt esitas Sonda vald projektiidee meetme “Piirkondade konkurentsivõime tugevdamine” potentsiaalselt rahastatavate tegevuste nimekirja Ida-Virumaal. Projekti eesmärgiks on luua interaktiivne elamuskeskus, mis keskendub ühest küljest kogu piirkonna tutvustamisele ja teiselt Sonda valla ajaloo ning eripära atraktiivsele eksponeerimisele. Piirkonnana käsitletakse dokumendis Sonda, Rägavere, Kohtla, Aseri ja Lüganuse valdasid (Virumaa Koostöökogu kui kohaliku Leader-tegevusgrupi piirkond). Samuti asub Sonda valla külje all Kiviõli linn, mis on regiooni tõmbekeskuseks.

Käesoleva kontseptsiooni ja teostatavus-tasuvusanalüüsi eesmärgiks on selgemalt määratleda elamuskeskuse olemus, sisu ja sihtgrupi. Samuti on vajalik analüüsida investeringute võimalikke mahte, tulusid ja kulusid, et objekti arendamine oleks võimalik kestlikult käivitada.

Kontseptsioon ja teostatavus-tasuvusanalüüs koosneb seitsmest peatükist ja lisadest. Esimeses antakse ülevaade peamistest hetkeolukorda iseloomustavatest näitajatest riigi ja piirkonna tasandil. Dokumendi teine peatükk sisaldab elamuskeskuse kontseptsiooni – visiooni, turismitoodet ja arendusorganisatsiooni. Kolmas peatükk keskendub turundusele, m.h on määratletud keskuse peamised sihtgrupid. Neljas peatükk sisaldab projekti finantse – investeringuvajadust, tulusid ja kulusid. Viiendas osas on ära toodud ala väljaarendamise tegevus- ja ajakava. Kuuendas on välja toodud keskuse väljaarendamisega kaasnevad sotsiaalmajanduslikud mõjud ja seitsmendas riskid.

Idee täpsustamiseks ja arendusideede saamiseks viidi läbi foorum eri sektorite esindajatega. Seejärel töötati ideedega edasi projekti juhtrühmaga, kuhu kuulusid lisaks Sonda valla töötajatele ka teise ja kolmanda sektori esindajad. Täiendavalt viidi läbi intervjuud piirkonna kahe suurema turismiatraktsiooni – Kiviõli Seiklusturismikeskust ja Aidu Veespordikeskus – eestvedajatega.

Kontseptsiooni ja teostatavus-tasuvusanalüüsi koostajaks on uuringu- ja konsultatsioonifirma Cumulus Consulting OÜ eesotsas konsultantidega Jaan Urb, Janne Vellak ja Mihkel Laan.

1 Hetkeolukorra analüüs

Sonda vald kuulub Kiviõli regiooni (Kiviõli linn koos ümbritsevate valdadega) ja Virumaa Koostöökogu (VIKO) piirkonda, kuhu kuuluvad veel Lügane, Aseri, Kohtla ja Rägavere vallad. Seetõttu käsitletakse siinkohal nii VIKO tegevuspiirkonna kui Sonda valla näitajaid ning võrdluseks ka Ida-Viru ja Lääne-Viru maakonna ja kogu Eesti vastavaid suuruseid, arenguid. Peamine rõhk on siiski Sonda vallal.

Järgnevalt antakse ülevaade külastuskeskuse rajamise seisukohast olulistest suundumustest ja parameetritest. Esmalt kirjeldatakse majanduse hetkeolukorda, s.h tutvustatakse lühidalt Rahandusministeeriumi poolt koostatud lähiaastate majandusproгноosi ning arenguid turismisektoris. Ühtlasi antakse ülevaade tähtsamatest valdkondlikest strateegiatest ja arengukavadest. Seejärel kirjeldatakse erinevate külastuskeskuste poolt pakutavaid tooteid ja teenuseid. Kolmandas alapeatükis räägitakse pikemalt Virumaa Koostöökogu tegevuspiirkonnast ja Sonda vallast – paiknemine ja elanikkond, ettevõtlus ja tööhõive, turism (s.h ülevaade piirkonna ja Sonda valla vaatamisväärsustest, majutus- ja toitlustusasutustest), haridus, kultuur ja kodanikuliikumine. Lõpetuseks kirjeldatakse planeeritava külastuskeskuse hetkeolukorda – kavandatav asukoht, olemasolevad resurssid ja taust.

Algandmetena kasutatakse erinevaid arengukavasid ja strateegiaid, omavalitsuste ja organisatsioonide kodulehekülgi, Rahvastikuregistri, Statistikaameti ja Rahandusministeeriumi andmeid jm internetist leitavat teavet.

1.1 Ülevaade makrokeskkonnast

2014. aasta suve lõpus languses olnud Euroopa Liidu (EL) majandus näitab alates 2015. aasta algusest taas elavnemise märke ja seda nii Euroopa Keskpanga konkreetsemate lubaduste tõttu inflatsioonieesmärgi saavutamise osas kui mõjutatuna nafta hinna langusest maailmaturul. Viimane on vähendanud nafta inportivate riikide ettevõtete kulusid ja tõstnud elanike reaalsissetulekuid. Samas, vaatamata positiivsetele arengutele maailma- ja EL-i majanduses, jääb välismaine nõudluskeskkond Eesti jaoks oodatust nõrgemaks. Peamiseks nõudluse mootoriks on ikkagi eratarbimine, mis tänu hinnalangusele ja palgatulu kasvamisele suureneb. Rahandusministeeriumi 2015. aasta kevadise majandusproгноosi kohaselt kasvab Eesti sisemajanduse koguprodukt (SKP) kuni 2017. aastani, mille järel on oodata, kogutoodangu lõhe sulgumise ning töötajate arvu vähenemise tõttu, kasvutempo aeglustumist. Aastatel 2018–2019 peaks Eesti majandus kasvama keskmiselt 3% aastas.¹

Madala nafta hinna ning välisturgudel toimunud toiduainete odavnemise tõttu olid tarbijahinnad 2015. aasta esimesel poolel languses, tõustes aasta kokkuvõttes siiski kuni 0,2%. Lähiaastateks ennustab Rahandusministeerium inflatsiooni kiirenemist ja seda nii teenuste kiirema hinnatõusu, välistegurite suureneva panuse kui riigipoolsete meetmete mõjul (nt tubaka- ja alkoholiaktsiisi tõstmine). Nimetatud kasv peaks aeglustama 2019. aastal, mil on kavandatud teatud riigipoolsete meetmete lõppemine.²

¹ Rahandusministeeriumi 2015. aasta kevadine majandusproгноos

² *Ibid.*

Tööga hõivatute arv peaks 2015. aastal kasvama sarnaselt eelneva aastaga 0,6% ning pöörduma alates järgnevast aastast kuni poole protsendisesse langusesse. Ühtlasi langeb töötuse määr alates järgmisest aastast alla 6%. Keskmise palga kasvutempo peaks vaatamata tööjõu üldisele nappusele eelmise aastaga võrreldes alanema, kuna hinnatase 2015. aastal, sarnaselt eelneva aastaga, peaaegu ei tõuse ning ekspordihinnad on samuti languses. 2015. aastal ootab Rahandusministeerium u 4,8% keskmise palga ja reaalsel kasvu.³

Turism täidab Eesti üldises majandusarengus olulist rolli, kuna turismiturul toimuv on tihedalt seotud teiste majandussektoritega. Turismil on oluline mõju tööhõivele ja seda eriti tähelepanuväärselt regionaalse arengu võtmes, võimaldades tasakaalustada näiteks põllumajanduses vähenevaid töökohti. Samuti on sektor nõuab hüpelaual noortele, kuna kõige enam töötajaid on majutuses ja toitlustuses vanusegruppis 20-24.⁴

Eesti Panga andmetel jõudis turismiteenuste eksport neljandat aastat järjest uue rekordini. 2014. aastal oli Eesti kogutulu väliturismist 1,39 miljardit eurot, kasvades võrdluses 2013. aastaga 3,1%. Turismiteenuste osatähtsus Eesti teenuste ekspordis oli 2014. aastal 27,2% (2013. aastal 28,5%). Eesti majutusettevõtete sissetulek majutusteenuste müügist kasvas Statistikaameti andmetel neljandat aastat järjest veidi kiiremini kui ööbimiste arv. Kui 2014. aastal kasvas (sise- ja välituristide) ööbimiste arv kokku 1,3%, siis Eesti majutusettevõtete sissetulek majutusteenuste müügist kasvas 6% (184,7 miljonilt eurot 2013. aastal 196,7 miljonini 2014. aastal).⁵

Eesti majutusettevõtetes peatus 2014. aastal 3,1 miljonit sise- ja välituristi, mis oli 3,6% rohkem kui seni rekordilisel 2013. aastal. Majutatud siseturiste oli 1,1 miljonit (kasv 6%) ja majutatud välituriste 1,98 miljonit (+2%). Turistid veetsid majutusettevõtetes 5,8 miljonit ööd (+1,3%), sealhulgas siseturistid 1,89 miljonit ööd (+3,6%) ja välituristid 3,92 miljonit ööd (+0,3%). Siseturism kasvas nii suhtarvudes kui ka absoluutarvudes rohkem kui sissetulev turism, kuna sissetuleva turismi kasvu pidurdas tähtsusest teise välisuru – Venemaa – turistide arvu langus.⁶

Nii sise- kui välituristide ööbimiste regionaalne jaotus 2014. aastal oluliselt ei muutunud. Kõige suurem osa ööbimisi leidis aset Tallinnas – välituristide ööbimistest veedeti seal 64,8% (2013. aastal 64,2%) ja siseturistide ööbimistest 16,8% (2013. aastal 16,1%), Ida-Virumaal vastavalt 4% ja 9,8%. Välituristide ööbimiste osas Ida-Virumaa osatähtsus veidi vähenes, seda eelkõige Vene turistide ööbimiste arvu vähenemise tõttu.⁷

CNNi poolt läbi viidud uuringu kohaselt mõjutab reisijate otsust reisi sihtkoha osas enim turvalisus ja julgeolek (67% vastanutest), järgnevad hind (60%), maine (58%), varasemad teadmised ja info kättesaadavus (55%) ning mitmekülgsed tegevusvõimalused (54%).⁸

³ Ibid.

⁴ Eesti riiklik turismiarenduskava 2014-2020

⁵ EAS-i poolt koostatud ülevaade „Eesti ja Euroopa turism 2014“

⁶ Ibid.

⁷ Ibid.

⁸ Kõne all olev uuring viidi läbi perioodil oktoober kuni detsember 2012. Küsitluses osalesid vastajad rohkem kui 70 riigist. Valik tulemusi on kättesaadav <http://travel.cnn.com/biggest-concerns-international-travelers-safety-and-security-745936>

Eesti riiklik turismiarenduskava 2014-2020 näeb strateegiliste tegevussuundadena muuhulgas ette Eesti kui reisisihti tuntuse suurendamise, s.h siseturismi edendamise, turismiinfo juhtimise, turismitoodete arenduse juhtimise ja piirkondlike turismitoodete arendamise. Turismiinfo juhtimisel ja turismiinfosüsteemi arendamisel keskendutakse senisest enam kaasaegsete, innovatiivsete, kasutajasõbralike e-lahenduste ja mobiilirakenduste kasutuselevõtmisele ning turunduskanalite (sotsiaalmeedia) mitmekesistamisele. Turismitoodete arenduse juhtimise tegevuste sisuliseks uuenduseks on koostöös turismisektori osapooltega peamistes turismivormides tootestrategiate väljatöötamine, mille eesmärk on aidata ettevõtjatel välisturu nõudlusele vastavaid turismitooted välja arendada ja turundada. Uuel perioodil (aastatel 2014-2020) on fookuses juba tehtud investeeringute jätkusuutlikkuse tagamine ja loodud külastusobjektide vahel suurema sünergia tekitamine. Selleks arendatakse kõiki Eesti piirkondi terviklikult, sidudes olemasolevad turismitooted ja -teenused ühtseks tervikuks (terviklikud marsruudid peamistes teemavaldkondades) ja arendades välja turismitaristu, mis vastab erinevate sihtrühmade ootustele ja vajadustele. Läbivaks põhimõtteks on lähtumine külastaja teekonnast, mille kohaselt peab külastuselamus olema kvaliteetne, külalishalke ja turvaline ning igas vanuses ja erivajadustega inimestele ligipääsetav.⁹

Kitsamaks eesmärgiks on Ida-Virumaa muutumine Tallinna järel Eesti turismisihtkohaks nr 2 (u miljon ööbimist aastal 2020) ning Narva toel turistide kindel peatuspaik Tallinna ja St. Peterburi ühendaval turismiarteril. Antud eesmärkide saavutamiseks kavandatakse mitmeid turundustegevusi: erinevad turundustegevused sihtturgudel, ristturunduse arendamine regioonis, maakonna atraktiivsuse suurendamine trassil Sankt Peterburg-Tallinn. Eesmärgiks on, et regioonis juba viibiv turist tarbiks võimalikult rohkem erinevaid teenuseid ja saaks seeläbi mitmekesisema elamuse.¹⁰

Ida-Virumaal paiknevad Aseri, Kohtla, Lüganuse ja Sonda vald ning Lääne-Virumaal asuv Rägavere vald kuuluvad 2006. aastal asutatud Virumaa Koostöökogusse (VIKO). VIKO visiooniks on arendada aastaks 2023 välja seikluslik puhke- ja turismipiirkond koos uute ja huvitavate toodete ning teenustega. Piirkond soovib olla maailma mastaabis unikaalne, põimides põlevkivikaevandamise ning mitmekesise looduse keskkonnasõbralikul moel ühtseks tervikuks. Juba täna on regioonis arendamisel mitmed unikaalsed atraktsioonid nagu Kiviõli Seiklusturismikeskus (~8 km Sondast) ja Aidu Veespordikeskus (~17 km). Samuti on loodud piirkonna ühine turismivõrgustik-marsruut SüdameTee, mis koondab kümneid erinevaid turismiteenuste pakkujaid (majutus, toitlustus, aktiivne puhkus, seminarivõimalused jne).¹¹

Külastuskeskuse rajamisel Sondasse on oluline pidada silmas arendatava toote mitmekesisust, eristatavust, aga ka seotust teiste lähipiirkonna turismitoodete ja -objektidega. Vaadates turistide ööbimiste arvu järk-järgulist vähenemist ja tarbimise suurenemist, on selge, et lähiaastatel tuleks rohkem tähelepanu pöörata just toodete- ja teenuste arendamisele. Sisenõudluse kasv annab alust arvata, et siseturism hoogustub ja seega tuleks toote arendamisel arvestada ka siseturisti soovidega.

⁹ Eesti riiklik turismiarenduskava 2014-2020

¹⁰ Ida-Viru turismiklastri strateegia 2014-2020

¹¹ Virumaa Koostöökogu Strateegia 2015-2023

1.2 Ülevaade külastuskeskustest Eestis

Majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi (MKM) määruse¹² kohaselt on külastuskeskus aastaringselt külastajate teenindamiseks avatud turismiinfokeskus, mis kogub, korrastab ja edastab turismiinfot kogu Eesti kohta ning osutab täiendavaid teenuseid. Sama määruse peatükk viies tuuakse ära ka täiendavad nõuded külastuskeskusele. Turismiinfosüsteemi strateegia 2007-2010 nägi ette viie määrusega kooskõlas oleva regionaalse külastuskeskuse rajamise strateegiliselt tähtsatesse linnadesse nagu Tallinn, Tartu, Pärnu, Narva ja Valga.

Eesti riiklikus turismiarenduskavas aastateks 2014-2020 on öeldud, et klienditeenindusega turismiinfo- ja külastuskeskused pakuvad reisil viibiva turisti teenindamisel olulist lisandväärtust. Turismiinfo- ja külastuskeskuste olemasolu eelduseks jääb edaspidigi kohaliku initsiatiivi ja finantseerimisvalmiduse olemasolu. Efektiivselt toimivaid ja piisavat külastatavust omavaid turismiinfo- ning külastuskeskusi rahastatakse riikliku tellimuse ulatuses täiendavalt ka riigi poolt.

Koos eelpool nimetatud regionaalsete külastuskeskustega tegutseb portaali Puhkaeestis.ee andmetel Eestis veel 28 erinevaid tooteid ja teenuseid pakkuvat turismiinfo- ja külastuskeskust, neist Ida-Virumaal 2 (Jõhvi Turismiinfokeskus ja Narva Külastuskeskus) ning Lääne-Virumaal 1 (Rakvere Turismiinfokeskus). Tavapäraste toodete ja teenuste hulka kuulub piirkonna ja kogu Eesti kohta käiva turismiinfo vahendamine (s.h info vaatamisväärsuste, majutuse, toitlustuse jms kohta), suveniiride, postmarkide müük, WIFI ja WC kasutamise võimalus, aga ka majutuse broneerimine, giiditeenuse pakkumine, erinevate piletite müük. Palju on ka piirkonna põhiseid ja temaatilisi külastuskeskusi, s.h RMK loodumajad, kus on lisaks eelpool nimetatule üleval püsi- ja rändnäitused, saab osaleda erinevates töötubades ja teemapäevadel, aga osta ka kohalikku käsitööd, süüa (kohalikku toitu), laenutada erinevat inventari (paadid, telgid jms.). Veel leidub külastuskeskusi, mis pakuvad lisaks majutusteenust ja seminariruumide rendi võimalust. Lisas 2 on toodud detailsem ülevaade erinevate külastuskeskuste/turismiinfokeskuste poolt pakutavatest teenustest ja seal toimuvatest tegevustest.¹³

1.3 Ülevaade Virumaa Koostöökogu tegevuspiirkonnast ja Sonda vallast

1.3.1 Paiknemine ja elanikkond

Sonda vald kuulub koos Aseri, Kohtla, Lüganuse (Ida-Viru maakond) ja Rägavere vallaga (Lääne-Viru maakond) Virumaa Koostöökogu tegevuspiirkonda (vt joonis 1). Piirkonda kuulub vallasisesena ka Püssi linn. MTÜ Virumaa Koostöökogu (VIKO) asutati 1. juunil 2006. aastal nimetatud valdade ja Püssi linna ning piirkonna ettevõtjate ja mittetulundusühingute poolt eesmärgiga arendada kohalikku initsiatiivi ja elu, koostades tegevuspiirkonna integreeritud strateegia ning kolme sektori koostööna seda ellu viies ja arendades.¹⁴ VIKO piirkonna keskel

¹² Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi määrus nr 46, 10.06.2008 „Turismiinfokeskusele, sealhulgas edastatavale turismiinfole ja selle kättesaadavusele, samuti turismiinfokeskuse tähistamisele esitatavad kohustuslikud nõuded“.

¹³ www.puhkaeestis.ee (külastatud 03.05.2015)

¹⁴ www.viko.ee (külastatud 03.05.2015)

asub 5800 elanikuga Kiviõli linn, mis on lähimavalitsuste elanikele tõmbekeskuseks. Tulevikus on võimalik, et kohalike omavalitsuste liitumise tulemusena saab Kiviõlist vald ning VIKO tegevuspiirkond suureneb veelgi.¹⁵

VIKO-sse kuuluvat Sondat ümbritsevad põhjas Aseri vald, idas Lügänuise vald ja Kiviõli linn (Ida-Viru maakond) ning lõunas Vinni vald ja Rägavere vald läänes (Lääne-Viru maakond) (vt joonis 1). Geograafiliselt paikneb Sonda vald suuremas osas Alutaguse madaliku piires, väiksem osa Kirde-Eesti lavamaal. Pinnamood on valdavalt tasane ning kaetud metsaga. Suure osa pindalast hõlmavad soostunud alad (põhiosa Sirtsu looduskaitsealast, Uljaste soo ja Kuresoo).¹⁶

Joonis 1. VIKO tegevuspiirkond ja Sonda vald

¹⁵ Virumaa Koostöökogu Strateegia 2015-2023

¹⁶ Sonda valla arengukava 2015-2025

VIKO tegevuspiirkonna kogupindala on 930 km², Sonda valla territoorium moodustab sellest 15,9% ehk 148 km². Territooriumi suuruselt on Sonda maakonnas üheksas vald, moodustades maakonna pindalast 4%. Piirkonna rahvastiku keskmine tihedus on u 9 inimest ruutkilomeetri kohta, Sonda vallas 5,5. Ida-Viru maavaldade keskmine asustustihedus on 9,6 inimest ruutkilomeetri kohta. Valla lõuna- ja loodeosa on elanikega praktiliselt asustamata. Rahvastik on koondunud lääne-idasuunaliselt läbiva Tallinn–Narva raudtee äärde ja valla kirdeossa.¹⁷

Sonda valla territooriumil paikneb 11 asulat, s.h kaks alevit ja üheksa küla. Suurima elanike arvuga keskused on valla administratiivkeskusena toimiv Sonda alevik (491 elanikku) ja Erra alevik (145 elanikku), külade elanike arv jääb vahemikku 5-66. Sonda alevik on Tallinnast 130, Jõhvest 40, Rakverest 30 ja Kiviõlist 10 kilomeetri kaugusel.¹⁸ VIKO tegevuspiirkonda kuuluvaid valdasid, s.h Sondat läbib Eesti üks tähtsamaid raudteelõike Tallinn-Narva raudtee (kogupikkusega 211 km). Kaks korda päevas sõidab suunal Tallinn-Narva-Tallinn ka reisirong, peatudes muuhulgas Sondas, Kiviõlis, Püssis ja Kohtlas.¹⁹ Samuti läbib Lüganuse, Aseri ja Kohtla valla territooriume Tallinn-Narva maantee, millel asuvast Sämi ristmikust (Sämi-Kiviõli-Sonda tee) on Sonda alevikuni 15,3 km.²⁰

Statistikaameti andmetel elas tegevuspiirkonnas seisuga 01.01.2014 7852 inimest, Rahvastikuregistri järgi 8415 (7% erinevus).²¹ Sonda valla elanike arv seisuga 01.01.2014 oli vastavalt 811 ja 913 (11% erinevus). Statistikaameti andmetel on Sonda vald rahvaarvult tegevuspiirkonna väikseim vald. Nii VIKO tegevuspiirkonna kui Sonda valla rahvaarv on viimase kümne aasta lõikes vähenenud ligikaudu 18% (vt tabel 1). Võrdluseks, et perioodil 2005-2014 on kogu Eesti rahvaarv vähenenud 3% võrra ning Ida- ja Lääne-Virumaa rahvaarv 12% võrra. Seega väheneb piirkonna, s.h Sonda rahvaarv kiiremini kui Ida- ja Lääne-Viru maakonnas ning Eestis tervikuna.

Tabel 1. VIKO tegevuspiirkonna elanikkonna arvu muutus 2005-2014

	2005	2014	Muutus	
			Arv	%
VIKO	9520	7852	-1668	-17,5
Sonda vald	990	811	-179	-18,1
Kiviõli linn	6570	5635	-935	-14,2
Ida-Viru maakond	170090	149483	-20607	-12,1
Lääne-Viru maakond	67420	59583	-7837	-11,6
Kogu Eesti	1358850	1315819	-43031	-3,2

Kõik neli peamist vanusegruppi²² on VIKO piirkonnas, s.h Sonda vallas viimase dekaadi jooksul vähenenud.²³ Kõige kiiremini kahanev vanusegrupp on sarnaselt Eesti keskmisele kooliealistel

¹⁷ Virumaa Koostöökogu Strateegia 2015-2023, Sonda valla arengukava 2015-2023

¹⁸ Sonda valla arengukava 2015-2025

¹⁹ www.elron.ee (külastatud 22.04.2015)

²⁰ Maa-amet

²¹ Siin ja edaspidi (välja arvatud rahvaarv vanusegruppide lõikes) kasutatakse rahvastiku näitjate osas Statistikaameti andmeid, mis erinevalt Rahvastikuregistri andmetest väljendavad reaalselt piirkonnas elavate inimeste arvu.

²² Vanusegrupp 0-6; vanusegrupp 7-18; vanusegrupp 19-64; vanusegrupp 65+

(7-18), kuid ka teiste rühmade, ja vanemaealised (65+) puhul on langustendents olnud märkimisväärne. Vanusegrupp 0-6 on piirkonnas viimase kümne aasta jooksul vähenenud ligi viiendiku võrra (Sonda vallas 12,2%), Eestis keskmiselt aga suurenenud (~19%). Kõige vähem on kahanenud vanusegrupp 65+ (1,6%, Sonda vallas 6,8%) ning alates 2012. aastast on antud vanusegrupi arvukus nii piirkonnas kui kogu Eestis kasvanud.²⁴ Sarnased tendentsid on iseloomulikud ka Ida- ja Lääne-Viru maakonnale.

Perioodil 2005-2013 on nii VIKO tegevuspiirkonna kui Sonda valla loomulik iive olnud negatiivne. VIKO tegevuspiirkonna elanikkonna arv on vaadeldaval perioodil loomulikust iibest tulenevalt vähenenud 637 inimese võrra, Sonda valla elanike arv 103 inimese võrra. Sonda vallas on aastakeskmiselt 1000 elaniku kohta 5,5 elussündi, Eestis aastakeskmiselt 10,27, surmasid on vastavalt 15,3 ja 11,57. Loomulik iive aasta jooksul 1000 aastakeskmise elaniku kohta on Sonda vallas -9,9, Eestis -1,3.²⁵ Sonda valla rahvaarv kahaneb kiiremini kui Eestis aastakeskmiselt ja seda lisaks negatiivsele iibele ka väljarände tõttu. Piirkonnas kokku on rahvaarv perioodil 2005-2013 vähenenud väljarändest tulenevalt ligi 1057 elaniku võrra (keskmiselt u 132 inimest aastas). Sonda vallast on perioodil 2005-2013 lahkunud üle 53 inimese enam kui on olnud sisseerändajaid, mis on aastas keskmiselt 7 inimest.²⁶

Demograafiline töötururindeindeks²⁷ on VIKO piirkonna omavalitsuste hulgas läbivalt vähenenud, jäädes reeglina alla Eesti keskmisele, mis 1. jaanuari 2014 seisuga oli 0,72 (va Rägavere). Sonda vallas oli vastav näitaja 2014. aastal 0,58.²⁸ Indeksi väärtus näitab seda, et järgmisel kümnendil siseneb Sonda valla elanikest tööturule vähem inimesi kui sealt potentsiaalselt vanaduse tõttu välja langeb. Ühest küljest maksumaksjate arv väheneb, teisest küljest aga ülalpeetavate arv suureneb.

Statistikaameti 2014. aasta maakondade kohta koostatud rahvastikuproгноosis ilmneb, et nii Ida- kui ka Lääne-Virumaa elanike arv jätkab järgnevatel aastatel eeldatavasti suhteliselt kiiret vähenemist. Aastaks 2040 prognoositakse Ida-Virumaa elanike arvuks ligikaudu 111 500 ja Lääne-Virumaa omaks u 45 500 inimest. See tähendab, et maakondade elanike arvud vähenevad tänasega võrreldes ligikaudu 40 000 Ida-Virumaa (enam kui 25%) ning 14 500 inimese jagu Lääne-Virumaa (enam kui 20%) puhul. Arvestades, et VIKO piirkonna, s.h Sonda valla puhul kehtib üldiselt sarnane tendents, võib järeldada, et ka sealse elanikkonna arv jätkab vähenemist.

Sonda vald ei erine rahvastiku näitjate poolest kuidagi ülejäänud VIKO tegevuspiirkonda kuuluvatest valdadest. Tegemist on kahaneva ning vananeva rahvastikuga piirkonnaga, kus rahvaarv väheneb nii negatiivse iibe kui väljarände tõttu. Valla ja kogu piirkonna lähima kümnendi suurimateks väljakutseteks ongi nii sündivuse kasvatamine kui väljarände

²³ Siinkohal lähtutakse Rahvastikuregistri andmetest, sest Statistikaameti andmed VIKO tegevuspiirkonda kuuluva Lüganuse valla ühe osa, endise Maidla valla, osas on lünklikud. Rahvastikuregistri ja Statistikaameti andmed erinevad piirkonna rahvaarvu osas ligi 7%, kuid üldiseid suundumusi see ei mõjuta.

²⁴ Rahvastikuregister

²⁵ Statistikaamet

²⁶ Statistikaamet

²⁷ Demograafiline töötururindeindeks näitab 5-14-aastaste vanuserühma suhet 55-64-aastaste vanuserühma, kirjeldades tööturule saabujate osatähtsust võrreldes tööturult lahkujatega (näide: kui indeksi väärtus on 1,5, tähendab see, et kolm inimest saabub tööturule ning kaks lahku).

²⁸ Statistikaamet

pidurdamine. Vastasel juhul suureneb surve tööelisele elanikkonnale tulevikus veelgi, sest maksumaksjate arv väheneb samas kui pensionialiste arv aasta-aastalt suureneb. Võrreldes Ida- ja Lääne-Viru maakonna ning Eestiga tervikuna on tendentsid küll sarnased, kuid märkimisväärselt negatiivsemad.

1.3.2 Ettevõtlus ja tööhõive

VIKO piirkonnas kokku oli majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv 2012. aastal 150.²⁹ Perioodil 2004-2012 on majanduslike ettevõtete arv suurenenud 47,1% (ehk lisandunud on 48 ettevõtet). Sonda vallas tegutses 2012. aastal majanduslikult aktiivseid ettevõtteid 17 – vaadeldaval perioodil on ettevõtete arv peaaegu kolmekordistunud. Majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv on keskmiselt kasvanud ka Lääne- ja Ida-Virumaal ning Eestis tervikuna – Lääne- ja Ida-Virumaal on majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv kahekordistunud (Lääne-Virumaal rohkem kui Ida-Virumaal) ning Eestis tervikuna on ettevõtete arv suurenenud ligi 68%. Samas on VIKO piirkonna majanduslikult aktiivsete ettevõtete kasv olnud aeglasem nii Eesti kui Lääne- ja Ida-Virumaa omast ning võrreldes nendega on antud piirkonna ettevõtete arv suhteliselt väike. VIKO piirkonnas on majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv 1000 elaniku kohta 18, Sonda vallas 21, Ida-Virumaal 21, Lääne-Virumaal 33 ja Eestis tervikuna 53. Nii VIKO piirkonnas kui Sonda vallas on ülekaalus vähem kui 10 töötajaga ettevõtted.³⁰

Tegevusalade lõikes tegutseb VIKO piirkonnas, s.h Sonda vallas enim ettevõtteid põllu-, metsamajanduse ja kalapüügi valdkonnas, samuti on rohkem hulgi- ja jaekaubanduse ning töötleva tööstuse firmasid. Ülejäänud valdkondades on ettevõtete arv märkimisväärselt väiksem. Põllumajandusettevõtete arv on iga-aastaselt vähenenud, teistes valdkondades on ettevõtete arv aastatel 2005-2013 püsinud suhteliselt stabiilsena. Kogu Ida-Viru maakonna ettevõtete tegevusalade struktuurist erinebki piirkond eelkõige suurema põllumajandusettevõtete osakaalu ning väiksema kaubanduse, mootorsõidukite remondi, ehituse ning veondus- ja laondusvaldkonna ettevõtete osakaalu poolest.³¹

Külastuskeskuse rajamise seisukohalt on oluline hinnata ka valla ning piirkonna majanduslikku olukorda ning toimetulekut, s.h tööjõu olemasolu. Hetkel on Sonda valla suurimad tööandjad Sonda Vallavalitsus (43 töötajaga) ja puidutöötlemise ettevõtte OÜ Teamwood (29 töötajaga), mis tegeleb saematerjali töötlemise ja majade tootmisega. Sonda valla arengukava eelnõus aastateks 2015-2025 on öeldud, et VKG ja Kiviõli Keemiatööstus plaanivad aastaks 2020 avada Sonda alevikust lõunas põlevkivikaevanduse mahuga 4,7 miljonit tonni aastas, mis kogu piirkonda tervikuna toob prognoosi kohaselt juurde 700-800 uut töökohta. Lisaks on vallavolikogu algatanud detailplaneeringu kuni 170-kohalise hoolekandeesutuse rajamiseks endisesse vallavalitsuse hoonesse OÜ Häcke poolt, mis peaks tulevikus samuti uusi töökohti juurde looma. Täna käib väljaspool Sonda valda tööl hinnanguliselt 80 inimest, seda peamiselt Kiviõlisse ja Rakverre.³²

²⁹ Statistilisse profiili kuuluvate ettevõtete arv on võrreldes majanduslikult aktiivsete ettevõtete arvuga ligi 2 ja pool korda suurem. Siinkohal vaadeldakse aga peamiselt majanduslikult aktiivsete ettevõtete arvu, mis kajastab paremini ettevõtlusaktiivsust.

³⁰ Statistikaamet

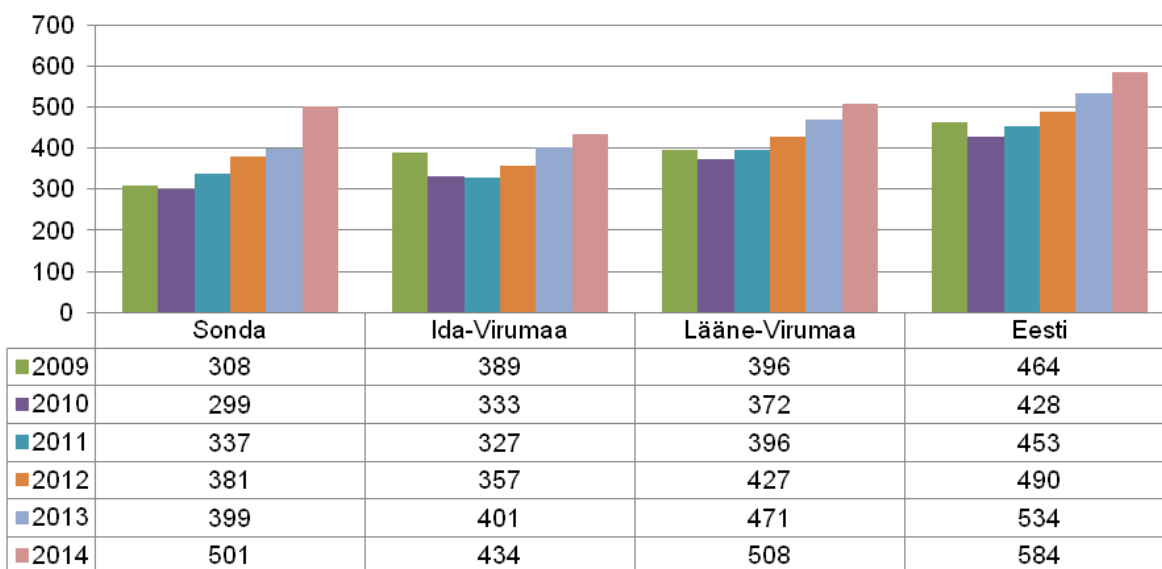
³¹ Sonda valla arengukava 2015-2025

³² *Ibid.*

2014. aasta alguse seisuga oli VIKO piirkonnas 209 töötut, Sonda vallas oli registreeritud töötuid 22 – mõlema puhul 4% tööealisest elanikkonnast. Piirkonnas, s.h Sonda vallas on töötute osakaal suurem kui Eestis ja Lääne-Virumaal, kuid väiksem kui Ida-Virumaal. Ida- ja Lääne-Virumaal oli töötute osakaal tööealisest elanikkonnast vastavalt 6,8% ja 3,1% ning Eestis kokku 3,8%. Viimastel aastatel on töötute osakaal tööealise elanikkonna hulgas iga-aastaselt vähenenud.³³

VIKO piirkonna omavalitsuste keskmine brutokuupalk oli aastal 2013 ligikaudu 800 eurot kuus, Sonda vallas 867 eurot kuus. Eesti keskmisele (900 eurot) jääb Sonda valla keskmine brutokuupalk alla, kuid Ida-Virumaa (776 eurot) ja Lääne-Virumaa (807 eurot) omast on see kõrgem. Sonda valla keskmine palgakasv (115%) on olnud perioodil 2004-2013 kiirem kui Eestis tervikuna (103,1%) ja Lääne-Viru maakonnas (107,7%) ning aeglasem kui Ida-Virumaal (132,2%).³⁴ Samas VIKO tegevuspiirkonda kuuluvatest valdadest on Sonda valla palgakasv üks aeglasemaid.

Tulumaksu laekumine elaniku kohta on VIKO piirkonna omavalitsustes, s.h Sondas aasta-aastalt kasvanud (va 2010. aastal). Sarnane tendents iseloomustab ka Ida- ja Lääne-Viru maakonda ning Eestit tervikuna (vt joonis 2). 2014. aastal laekus Sonda vallas elaniku kohta 501 eurot üksikisiku tulumaksu, mida on rohkem kui Ida-Virumaal keskmiselt (434 eurot), aga vähem kui Lääne-Virumaal (508 eurot) ja märkimisväärselt alla Eesti keskmise (584 eurot). Seega on Sonda valla tulubaas võrreldes Lääne-Viru maakonna ja Eesti keskmisega väike, samas liigitab Rahandusministeerium Sonda valla tulukate omavalitsuste gruppi.³⁵

Joonis 2. Üksikisiku tulumaksu laekumine elaniku kohta (eurodes) 2009-2014³⁶

Vaadates Sonda valla 2014. aasta eelave täitmist selgub, et põhitegevuse tulud ületavad vastavaid kulusid. Põhitegevuse kulud kokku olid 2014. aastal 1 076 166 eurot, kulud 955 649. Kõige

³³ Statistikaamet

³⁴ *Ibid.*

³⁵ Tulu elaniku kohta üle 512 euro. Rahandusministeerium

³⁶ Rahvastikuregister, Rahandusministeeriumi eelarve täitmise aruanne

suurema osa tuludest moodustab maksutulu (48%), s.h tulu- ja maamaks, järgnevad riigilt saadavad toetused (26%) ning muud tegevustulud (20%) (suures osas kaevandamisõiguse tasu).³⁷ Valdkondade lõikes kulub enim majandusele (31%), haridusele (25%) ja üldistele valitsussektori teenustele (10%).³⁸

VIKO piirkonna omavalitsuste netovõlakkoormus on varieeruv, jäädes siiski alla lubatud piirmäära. Sonda valla netovõlakkoormus oli 2014. aastal oli 27%³⁹ ehk 290 375 eurot.⁴⁰ 2013. aastal oli Ida-Virumaal tervikuna keskmine võlakkoormus 32%, Lääne-Virumaal 30% ja Eestis keskmiselt 41%.⁴¹ Sonda valla võlakkoormus on aasta-aastalt vähenenud, võrreldes 2013. aastaga aga tõusnud. Siinkohal on oluline vaadata ka valla omafinantseerimise võimekust, mis 2013. aastal oli 1,18 ja mis on viimastel aastatel näidanud tõusutrendi.⁴²

Sonda valda iseloomustab küll VIKO piirkonna teiste valdadega võrreldes keskmisest suurem tulubaas ja rahaline võimekus, samas on tõenäoline, et töökohtade juurde tekkimisel kohapeal vähemalt hetkel piisavalt tööjõudu ei leidu ning ettevõtlusaktiivsus vallas on madal. Negatiivne on ka asjaolu, et tuludest suure osa moodustab kaevandamisõiguse tasu, mis pikemas perspektiivis ei ole jätkusuutlik olukord, sest kaevandamise jätkumine ei ole kindel.

1.3.3 Turism

VIKO tegevuspiirkond asub Virumaa südames Soome lahe rannikul. Tegevuspiirkonna loodus on väga mitmekesine, seal asub palju jõgesid, järvesid, metsi ja soid, samuti on territooriumil merepiir. Piirkonda iseloomustab ja ühendab suurtööstuslik pärand – paiknemine põlevkivi kaevandamise aladel – ja strateegiliste maavarade (fosforiit ja põlevkivi) olemasolu.⁴³ Mitmed endistest tööstusaladest on võetud taaskasutusse aktiiv- ja seiklustegevusteks – endisele Kiviõli poolkoksimaale on rajatud Kiviõli Seikluskeskus ning suletavasse Aidu põlevkivikarjääri arendatakse Aidu Veespordikeskust, mille esimene etapp peaks valmima 2016. aastal. Kiviõli Seikluskeskus pakub erinevaid tegevusi igaks aastaajaks – mäesuusatamine talvel, mägiautod ja trosslaskumine suvel. Keskuses on veel olemas kohvik, saun, seminariruumid ja bagisafari. Aidu Veespordikeskuses saab olema rahvusvahelisele nõuetele vastav sõudekanal ning keskus pakub aktiivset tegevust nii veepeal, vees kui vee ääres: sõudmine, aerutamine, veemoto, sukeldumine, kalapüük, purjetamine, matkamine jms.⁴⁴

Käesoleva dokumendi koostamise raames intervjueriti nii Kiviõli Seikluskeskuse kui ka Aidu Veespordikeskuse esindajaid.⁴⁵ Intervjuudest selgus, et mõlemad piirkonna turismiattraksioonid kavandavad täiendavaid teenuseid, et vähendada sesoonsusest tingitud negatiivset mõju. Samuti plaanitakse täiendavaid atraktsioone lastele. Ühtlasi toodi välja, et senini on peamine fookus

³⁷ Sonda valla 2015. aasta eelarve

³⁸ Rahandusministeerium

³⁹ Ülemäär 2014. aastal 67,2%

⁴⁰ Rahandusministeerium

⁴¹ 2014. aasta kohta ei ole üldstatistika veel kättesaadav.

⁴² Näitaja üle 1 tähendab, et omavalitsus ei vaja toimetulekuks lisaresursse ja teoreetiliselt kulud tulusid ei ületa. Rahandusministeerium, Geomedia KOV võimekuse indeks

⁴³ Virumaa Koostöökogu Strateegia 2015-2023

⁴⁴ www.tuhamagi.ee, www.aidu.ee (külastatud 03.05.2015)

⁴⁵ Aidu Veespordikeskus, Hardi Murula, 20.05.2015 ja Kiviõli Seikluskeskus, Janek Maar, 9.06.2015

olnud keskuste välja arendamisel, süsteemne turundus ja koostöö on jäänud pigem tagaplaanile. Ühiselt leiti, et täiendavad turismiobjektid piirkonnas avaldavad olemasolevatele positiivset mõju, kuna seeläbi muutub regioon üle-Eestiliselt tuntumaks ja seda külastatakse enam. Ka nähakse vajadust koordineeritud koostöö ja turunduse järele. Kitsaskohtadena toodi välja piirkonna üldine pigem negatiivne maine ja teenindussektori (majutus- ning toitlustuskohad) mahajäämus.

Piirkonda jäävad veel mitmed mõisad: Saka, Kukruse, Ontika ning ka Ontika pankrannik (vt lisa 1) ning puudu ei ole ka traditsioonilistest suurüritustest (eeskätt vee- ja motosporti võistlused). VIKO algatusel on loodud SüdameTee võrgustik, mis seob kohalikke (turismi)ettevõtteid ja kodanikuühendusi. Koostöös naabritegevusgrupiga (Kirderanniku Koostöökogu) on käivitatud koostöövõrgustik Viru Toit (MTÜ Kohalik Toit), mis tegeleb kohaliku toidu propageerimisega ühendades vastavaid Virumaa ettevõtjaid.⁴⁶

Kuigi Kohtla-Nõmme vald ei kuulu VIKO tegevuspiirkonda, on seal asuv Kaevanduspark oluliseks turismiatraktsiooniks, mis mõjutab ka teisi. Pargiga teevad koostööd nii Seikluskeskus kui ka Veespordikeskus. Samuti on sellel roll turistide piirkonda meelitamisel.

Sonda valla üheks peamiseks tugevuseks seni on looduslik turismipotentsiaal Uljaste järve ja oosi näol. 2004. aasta koostatud Sonda valla teemaplaneeringu alusel on Uljaste järvel/järve ääres ette nähtud avaliku supelranna ja supluskoha koos parkla ja telkimise ning lõkketegemise kohaga rajamine, lastelaagri territooriumi arendamine, vaateplatvormi ehitamine, kämpingukoha arendamine, oosil matka-, mägiratta- ja suusarajadade märgistamine ja viitadega tähistamine jpm. Vald osaleb aktiivselt eelpool kirjeldatud „Südame tee“ turismimarsruudi koostamisel ja käivitamisel.⁴⁷

Lisaks Uljaste järvele ja oosile on Sonda vallas vaatamisväärsusteks Erra jõgi, Sirtsu looduskaitseala ja Uljaste ja Uhaku maastikukaitsealad. Aktiivse puhkuse teenust pakuvad Kiviõli Jahimeeste Ühing – jahiturismi teenuseid, Uljaste matkarada ning Uljaste suvine ja talvine triibu – kalastusvõistlus. Lisaks pakutavatele puhkevõimalusi tegutsevad vallas Sonda kõrts ja Tuhamäe Hostel (Valdus OÜ).⁴⁸

Viimase kümne aasta jooksul on majutatud turistide arv nii Eestis tervikuna kui ka Lääne- ja Ida-Virumaal märkimisväärselt kasvanud (vt tabel 2). Sealjuures on majutatute arvu kasv (145% võrra Lääne- ja 136% Ida-Virumaal) olnud Eesti keskmisest (55% võrra) kiirem. Oluline nihe on tekkinud Soome ja Venemaa turistide võrdluses. Kui 2005. aastal olid siseturistide kõrval kõige suuremaks majutujate grupiks nii Ida- kui Lääne Virumaal soomlased, siis 2014. aastaks on Ida-Virumaal selle positsiooni üle võtnud Venemaalt pärit külastajad. Siiski majutuvad piirkonnas enim siseturistid. Võrdluses teiste maakondadega on näha, et majutatute arvu kasv on Lääne- ja Ida-Virumaal reeglina suurem, va Viljandimaa (kasv 148%).

2014. aastal moodustasid kõikidest majutatute ööbimistest (531 965 ööbimist kahe maakonna peale kokku) suurema osa (u 46%) ööbimised puhkuse eesmärgil. Tööga seotud ööbimisi oli u

⁴⁶ Virumaa Koostöökogu Strateegia 2015-2023

⁴⁷ Sonda valla arengukava 2015-2025

⁴⁸ *Ibid.*

25%, ülejäänud muud ööbimised.⁴⁹ Nii Lääne- kui ka Ida-Virumaa on esmajoones puhkusereiside sihtkohad.

Tabel 2. Majutatud perioodil 2005-2014⁵⁰

	2005	2008	2011	2014	Muutus
Eesti	2 072 586	2 377 671	2 725 937	3 087 070	1014484 / 55%
Harjumaa	1 199 638	1 275 669	1 583 668	1 752 920	553282 / 51%
s.h Tallinn	1 131 212	1 188 525	1 489 192	1 603 204	471992 / 47%
Ida-Virumaa	73 836	121 729	140 633	164 345	90509 / 136%
s.h siseturistid	53 354	92 330	90 382	99 919	46565 / 95%
s.h Lätist	1 898	2 987	2 921	4 111	2213 / 111%
s.h Saksamaalt	1 382	1 833	2 625	2 553	1171 / 101%
s.h Soomest	5 551	9 767	9 687	9 066	3515 / 25%
s.h Venemaalt	4 022	7 089	26 319	37 448	33426 / 1201%
Lääne-Virumaa	46 354	77 301	90 987	113 893	67539 / 145%
s.h siseturistid	36 418	62 606	65 799	80 007	43589 / 135%
s.h Lätist	503	1 683	1 166	2 309	1806 / 221%
s.h Saksamaalt	2 535	3 738	4 589	5 548	3013 / 43%
s.h Soomest	3 924	4 603	11 975	12 359	8435 / 157%
s.h Venemaalt	455	738	2 636	6 779	6324 / 2268%
Pärnumaa	251 176	257 930	274 770	335 421	84245 / 23%
Tartumaa	123 471	172 800	187 981	220 364	96893 / 89%
Viljandimaa	27 185	39 362	39 369	40 524	13339 / 148%

Turismiportaali www.visitestonia.com andmetel⁵¹ on Ida-Virumaal kokku 71 majutus- ja 54 toitlustusteenust pakkuvat asutust, Lääne-Virumaal vastavalt 68 ja 46. VIKO piirkonna, s.h Sonda valla majutus- ja toitlustusasutustest annab ülevaate tabel 3. Majutusasutustest on domineerivad hostelid, suuremaid valdkonna ettevõtteid ei ole, va Saka Mõis Kohtla vallas. Igas omavalitsuses on olemas vähemalt üks majutust ja toitlustust pakkuv ettevõte. Sonda vallas on üks majutusasutus – Tuhamäe hostel 30 kohaga – ning toitlustust pakuvad Sonda kõrts (kokku 130 kohta) ja pagarikoda.

Tabel 3. VIKO piirkonna, s.h Sonda valla majutus- ja toitlustusasutused⁵²

KOV	Majutusasutused (kokku 10), s.h kohtade arv ja kaugus Sonda alevikust	Toitlustusasutused (kokku 8), s.h kaugus Sonda alevikust
Aseri	❖ Veeru puhkemaja (4 kohta; 22,5 km) ❖ Kõrtsialuse Külustuskeskus (16	❖ Jäägri Grill (21,9 km) ❖ Rannu kohvik (21,4 km)

⁴⁹ Statistikaamet

⁵⁰ *Ibid.*

⁵¹ Seisuga 24.04.2015.

⁵² www.visitestonia.com, www.viko.ee, 8.10.2014. Täiendatud 10.03.2015

	❖ kohta; 21,9 km) ❖ Mereoja kämping (käpingumajades 2x4 kohta; 40 karavani, 15 telkimiskohta; 25,1 km) ❖ Kalvi küla seltsimaja (22,6 km)	
Kohtla	❖ Valaste Puhkeküla (26 kohta; 33,1 km) ❖ Saka Mõis (87 kohta; 25,0 km) ❖ Ontika Boutique B&B (24 kohta; 30,8 km)	❖ Valaste kohvik (33,1 km) ❖ Ontika Cafe (30,8 km) ❖ Saka Mõisa restoran (25,0 km)
Lüganuse	❖ Maidla hostel (29 kohta; 12,0 km) ❖ Allika talu kodumajutus (6 kohta; 14,1 km) ❖ Lüganuse puhkemaja (14 kohta; 13,2 km)	❖ Purtse kindluse kohvik (20,9 km) ❖ Maidla Mõisa Köögi Kiviõli kohvik (8,2 km) ❖ Maidla mõisa kelder (11,1 km)
Sonda	❖ Tuhamäe hostel (30 kohta; 8,2 km)	❖ Sonda kõrts (950 m) ❖ Pagarikoda
Rägavere	❖ Samblamäe hostel (32 kohta; 22,1 km) ❖ Mõedaku Spordibaasi hostel (40 kohta; 18,1 km)	❖ Mõedaku kohvik (18,1 km)

Ida-Virumaal asuvad turismiinfopunktid Narvas ja Jõhvis ning Lääne-Virumaal Rakveres. Ida-Virumaal on maakonna tutvustamiseks SA Ida-Viru Ettevõtluskeskuse eestvedamisel moodustatud erinevaid turismiettevõtjaid ja omavalitsusi ühendav turismiklaster Elamus Ehedast Energiast. Lääne-Virumaal arendab turismivaldkonda SA Põhja-Eesti Turism (tegutseb ka Ida-Virumaal).⁵³ Maakondade turismiinfo on leitav ka vastavate kodulehekülgedelt, kust leiab infot nii majutuse, toitlustuse kui vaatamisväärsuste kohta.⁵⁴

VIKO tegevuspiirkonnal, s.h Sonda vallal on olemas piisav potentsiaal kujuneda atraktiivseks turismisihtkohaks nii sise- kui välituristidele, pakkudes nii seiklusturismi võimalusi, vaheldusrikast loodust kui ka erinevaid vaatamisväärsuseid ja kultuurisündmusi. Hetkel ongi piirkonna suurimaks probleemiks turismiobjektide omavaheline vähene seotus ja tuntus. Sonda valla peamiseks resurssiks on kaunis loodus, kuid asukoha tõttu on vallal potentsiaal kujuneda “väravaks Ida-Virumaale”. Siinkohal on aga oluline koostöö teiste VIKO piirkonna valdade ja ka Kiviõli linnaga, sest vallas endas ei ole piisavalt toitlustus- ja majutusettevõtteid.

1.3.4 Haridus, kultuur ja kodanikuliikumine

2014/2015 õppeaastal õpib VIKO piirkonna viies koolis kokku 349 õpilast. Võrreldes omavahel õpilaste arvusi õppeaastatel 2005/2006 ja 2014/2015, on täheldatav väga suur langus, mis on ka üldist rahvastiku dünaamikat arvesse võttes arusaadav (vanusegrupp 7-18 kahanes 44,5% võrra). Kui õppeaastal 2005/2006 oli piirkonna koolides 734 õpilast, siis õppeaastaks 2014/2015 oli see kahanenud 385 õpilase (52%) võrra.⁵⁵ Sonda koolis õpib 2014/2015 õppeaastal 23 õpilast (koolis on 9 klassi neljas liitklassis ja 7 õpetajat), gümnaasiumi vallas ei ole. Vaadeldaval perioodil on õpilaste arv vähenenud 35 võrra. Alusharidusteenust pakutakse Sonda vallas kahes asutuses:

⁵³ Virumaa Koostöökogu Strateegia 2015-2023

⁵⁴ Vt <http://ida-virumaa.ee/et> ja <http://www.virumaa.info/turism/turismiinfo>.

⁵⁵ Virumaa Koostöökogu Strateegia 2015-2023

Sonda alevikus asuvas, 2011. aastal reorganiseeritud ja Sonda Kooliga ühendatud lasteaiarühmas ning Erra alevikus asuvas Erra lasteaias. Kummaski lasteaias tegutseb üks liitühm ja töötab kaks pedagoogi.⁵⁶

Ametlikult registreeritud huvikool on VIKO piirkonnas kaks: muusikakool Aseris (42 õpilast õppeaastal 2013/2014) ja huvikool Maidlas (32 õpilast). Lisaks on piirkonna sisene huvikool Kiviõlis – Kiviõli Kunstide Kool, kus käib 193 õpilast. Võib eeldada, et vastavat teenust kasutavad ka VIKO piirkonna õpilased.⁵⁷

Lisaks on igas omavalitsuses (s.h Sondas) rahvamaja, mille juures tegutsevad mitmed huviringid. Sonda Rahvamaja juures tegutseb Sonda noortetuba, mis on avatud viis päeva nädalas. Lisaks tegutseb noorte aktiiviga SMOTTI - Sest Meie Oleme Tegusad ja Teeme Ise! Üle nädala tegutseb noortetoas noorsootöötaja, kes kord kuus viib läbi meisterdamis- ning kokandusringi. Noortetuba korraldab ühisüritusi, viib läbi noorte seas küsitlusi ning informeerib oma muudest tegevustest kohalikke noori, s.h ka sotsiaalmeedia kaudu. Sonda rahvamaja avati 1957. aastal. Selle eelkäijaks oli kõrval paiknenud seltsimaja. Täna sel päeval tegutseb majas lisaks eelpool mainitule täiskasvanute näitering, rahvatantsu naisrühm ja kolm erivanuses noorte tantsurühma. Lisaks saavad noored tegeleda ka pilliõppega - väikekannel, trumm, klaver, plokkflööt. Rahvamaja kasutavad vajadusel muud institutsioonid üksikürituste, kontsertide ja etenduste korraldamiseks ning tähtpäevade tähistamiseks.⁵⁸

Igas piirkonna vallas on olemas ka oma raamatukogu, mõnes isegi kaks. Sonda vallas pakub lugemisteenust Sonda Valla Raamatukogu, mis alates 1999. aastast asub renoveeritud vanas koolimajas. Raamatukogu lugejaid on 241, neist 64 last. Toimib raamatuvahendusprogramm, mille raames on võimalik tellida kohapeal puuduvaid teavikuid suuremate raamatukogudest. Raamatukogu on lugejate arvult 100 elaniku kohta maakonna keskmisel tasemel (24 inimest), jäädes aga mõnevõrra alla kogu Eesti keskmisele (28). Lisaks laenutamisele korraldab raamatukogu kunstinäituseid, teemaõhtuid ja kohtumisi huvitavate inimestega. Raamatukogu on seltsielu keskuseks, omab palju koduloolist materjali ning raamatukogus on sisse seatud muuseuminurgad. Raamatukogu ruumides paikneb ka Sonda avalik internetipunkt, kus on võimalik kasutada WIFI teenust. Kord nädalas on avatud ka Erra teeninduspunkt, mis asub koos lasteaiaga 1936. aastal ehitatud hoones.⁵⁹

Spordiga tegelemise võimalusi on VIKO piirkonnas palju – tegutsevad erinevad spordiklubid, Aseris paikneb Aseri Vabaajakeskus, Lüganuse vallas tenniseväljakud, Rägavere vallas Mõedaku spordibaas. Olulist rolli mängib ka Kiviõli Seikluskeskus. Sportimisvõimalused on piiratuimad Kohtlas ja Sondas, viimases piirduvad need peamiselt looduses viljeldavate spordialadega: jooksmise, suusatamise, jalgrattasõidu, orienteerimise jms.⁶⁰ Oluliseks probleemiks võib pidada korraliku üldkasutatava staadioni puudumise. Sisetingimustes spordiga tegelemise võimalusi pakub kooliõpilastele kooli spordisaal ja jõusaal. Koolis tegutsevad ka

⁵⁶ Sonda valla arengukava 2015-2025

⁵⁷ Virumaa Koostöökogu Strateegia 2015-2023

⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁹ Sonda valla arengukava 2015-2025

⁶⁰ Virumaa Koostöökogu Strateegia 2015-2023

spordi- ja matkaring. Lisaks spordiväljakute Sondas ja Erras pakub ajaveetmise võimalust Uljaste järv ja selle ümbrus.⁶¹

Mittetulundusühingute ja sihtasutuste arv on võrreldes 2004. aastaga nii Ida-Viru kui Lääne-Viru maakonnas kui ka VIKO piirkonnas tõusnud (välja arvatud aastatel 2012 ja 2013). Vaadates mittetulundusühingute ja sihtasutuste arvu 100 elaniku kohta, on aktiivseim just Sonda vald – 2013. aastal oli 100 elaniku kohta 20 mittetulundusühingut ja sihtasutust (võrdluseks Eestis 21, Lääne-Virumaal 20, Ida-Virumaal 16 ja VIKO piirkonnas kokku 19).⁶²

Viimastel aastatel on Sonda vallas aktiveerunud külakogukondade soov rajada küladesse seltsimaju ning külaplatse. Täna on peamisteks külade kooskäimiskohtadeks Sonda Külaplatz, Nüri Külaplatz, Erra Külaplatz ja Sonda Rahvamaja. Viimase osas on vallal plaanis ehitada uus hoone, sest olemasolev on vana ja halvas korras ning ei vasta kaasaja vajadustele. 2000. aastal asutati Erra aleviku ja ümberkaudsete külade elu elavdamiseks MTÜ Erra Kultuuriselts, mille kaudu propageeritakse kohalike elanike seas kultuuri, haridust ja sporti. Lisaks tegutsevad vallas Eesti Looduskaitse Seltsi Sonda osakond ja Sonda perenaiste Selts.⁶³

1.3.5 Planeeritava elamuskeskuse hetkeolukord

Virumaa elamuskeskus „Ajavagun“ on kavandatud Ida-Virumaale Sonda valda Sonda alevikku (vt joonis 3). Keskuse asukohana nähakse ette kinnistuid aadressidel Raudtee tn 1 (9523 m²) (katastritunnus 75101:006:0139), Raudtee tn 2 (6661 m²) (katastritunnus 75101:006:0127), Raudtee tn 2a (306 m²) (katastritunnus 75101:006:0155) ja Raudtee tn 4a (365 m²) (katastritunnus 75101:006:0083) – kokku 16 855 m² (vt joonis 3). Tegemist on 100% tootmismaaga, kinnistutest kahe puhul on omanikuks Sonda vald, Raudtee tn 2 kinnistu kuulub eraomandisse ja Raudtee tn 1 on riigimaa. Planeeritav asukoht on u 350 m Sämi-Sonda-Kiviõli teest lõunas teisel pool raudteed. Kinnistute vahetusse lähedusse jääb Sonda raudteejaam, kus peatuvad Elroni reisirongid liinil Tallinn-Narva-Tallinn. Juurdepääs kinnistutele on võimalik jalgsi üle Karja ülekäigukoha (u 200 m kaugusel) või mööda väiksemaid alevisiseid teid.

⁶¹ Sonda valla arengukava 2015-2025

⁶² Statistikaamet

⁶³ Sonda valla arengukava 2015-2025

Joonis 3. Virumaa elamuskeskuse planeeritav asukoht⁶⁴

Kunagi läbis Sondat ajalooline kitsarööpmeline Sonda-Avinurme-Mustvee raudteeliin, mis avati liiklusele 1926. aastal ja suleti lõplikult 1972. Raudteelt läks ka lisaharu Sonda veduridepooni, kus toimus vedurite remontimine ja hooldus (praegune Raudtee tn 2 kinnistu). Tänapäevaks on kunagisest veduridepoost järel vaid pakkivist seinad (vt joonis 4). Depoo juures asub mälestuskivi kitsarööpmelisele raudteele. Kinnistul Raudtee tn 4a paikneb Sonda veetorn.

⁶⁴ Maa-amet

Joonis 4. Sonda veduridepoo ja veetorn. Foto: J. Urb, mai 2015

1.3.6 Kokkuvõte

Virumaa elamuskeskus “Ajavagun” on kavandatud Ida-Virumaale Sonda valda Sonda alevikku. Sonda vald moodustab koos Lüganuse, Aseri, Kohtla ja Rägavere valdadega Virumaa Koostöökogu (VIKO), mille eesmärgiks on arendada kohalikku initsiatiivi ja elu. Sonda valda ja VIKO tegevuspiirkonda iseloomustab mitmekesine ja kaunis loodus ning suurtööstuslik pärand – paiknemine põlevkivi kaevandamise aladel. Piirkonna suurimad turismiattraksioonid on Kiviõli Seiklusturismikeskus ja Aidu Veespordikeskus. Esimene neist on rajatud endisele Kiviõli poolkoksimaale, teist arendatakse Aidu põlevkivikarjääri. Veespordikeskuse esimene etapp peaks valmima 2016. aastal. Lisaks jääb Sonda lähedale Kohtla-Nõmme vallas asuv Kohtla Kaevanduspark, mis on üle-Eestiliselt tuntud turismiattraksioon.

VIKO algatusel on loodud SüdameTee võrgustik, mis seob omavahel kohalikke (turismi)ettevõtteid ja kodanikuühendusi. Täna puudub turismivõrgustikul aga keskus, mis vahendaks aja- ja asjakohast infot piirkonnas pakutava kohta. Sonda alevik, olles nõ värv Virumaale, on keskuse asukohaks hästi sobilik. Sondat läbib Tallinn-Narva-Tallinn raudteeliin ning Sonda asub Tallinnast 130, Jõhvist 40, Rakverest 30 ja Kiviõlist 10 kilomeetri kaugusel. Lisaks on vallal endal olemas turismipotentsiaal Uljaste järve ja oosi näol ning ajalooliselt läbis Sondat Avinurme-Sonda-Mustvee kitsarööpmeline raudtee, mida laiemale avalikkusele tutvustada. Osaliselt on säilinud raudtee depoo ja vana veetorn, kuhu on planeeritud paiknema ka loodav keskus.

Intervjuudest Kiviõli Seikluskeskuse ja Aidu Veespordikeskuse esindajatega selgus, et piirkonnas jääb vajaka ühisest läbimõeldud turundusest, millest lõikaksid kasu kõik turismiobjektid. Samuti nähti vajadust erinevate pakettide müügi järele. Seega on Sondasse keskuse rajamine põhjendatud.

Samuti leidsid intervjuueeritud, et suuremad olemasolevad objektid ja Sonda elamuskeskus ei dubleeri, vaid täiendavad üksteist. Seikluskeskus on mõeldud esmajoones aktiivseid eluviise harrastavale sihtgrupile, Aidu on suunatud (ekstreem)spordile ja Kaevanduspark mitmesugustele turismigruppidele ning ka kooliõpilastele. Sonda elamuskeskus on kavandatud lastega peredele, sõpruskondadele ja kollektiividele, samuti on sealseid tegevusi hõlpsalt võimalik teiste piirkonnas pakutavatega ühendada. Seega loob elamuskeskus piirkonnas täiendavat sünergia.

Sonda valla rahvaarv väheneb kiiremini kui Ida- ja Lääne-Viru maakonnas ning Eestis tervikuna ja seda nii negatiivse iibe kui ka väljarände tõttu. Vaadates Statistikaameti 2014. aasta maakondade kohta koostatud rahvastikuproгноosi ja arvestades, et Sonda valla puhul kehtib üldiselt sarnane tendents, mis Ida-Viru maakonna puhul, võib arvata, et Sonda valla elanike arv jätkab vähenemist ka tulevikus. Demograafiline tööturuseindeks näitab, et järgmisel kümnendil siseneb Sonda valla elanikest tööturule vähem inimesi kui sealt potentsiaalselt vanaduse tõttu välja langeb, s.t et maksumaksjate arv väheneb, samas kui ülalpeetavate arv suureneb. Lisaks on ettevõtlusaktiivsus vallas madal. Sonda valda iseloomustab küll VIKO piirkonna teiste valdadega võrreldes keskmisest suurem tulubaas ja rahaline võimekus, kuid suure osa tuludest moodustab kaevandamisõiguse tasu, mis pikemas perspektiivis ei ole jätkusuutlik, sest kaevandamise jätkumine ei ole kindel.

Viimast arvesse võttes on oluline valda uute elanike elama meelitamine, luues uusi perspektiivseid töökohti ning muutes vallas elamise atraktiivsemaks. Siinkohal on tähtis pöörata tähelepanu ja luua mitmekülgseid võimalusi just lastega peredele ning noortele. Samas tuleb pingutada ka selle nimel, et praegused elanikud ei koliks Sonda vallast mujale elama, s.t väljarände piduramine. Sonda vallas tegutseb enim ettevõtteid põllu- ja metsamajanduses, mis on kogu Eestis kahanevad majandusharud. Turismisektori arendamine aitaks leevendada põllumajanduses vähenevaid töökohti. Virumaa elamuskeskuse käivitamine looks valda täiendavaid töökohti ja elavdaks sealset elu.

Multifunktsionaalse Virumaa elamuskeskuse rajamist toetab ka makromajanduslik keskkond. Turistide ööbimiste arv näitab langustendentsi, samas kui tarbimine suureneb, seega tuleks tulevikus pöörata rohkem tähelepanu just toodete- ja teenuste arendamisele. Aina enam hinnatakse turistide seas mitmekülgsete tegevusvõimaluste olemasolu. Eesti riiklik turismiarenduskava 2014-2020 näeb ette loodud külastusobjektide vahel suurema sünergia tekitamise ja turismitoodete ning -teenuste ühtseks tervikuks sidumise. Ida-Virumaal on täna vaid kaks turismiinfot pakkuvat suuremat keskust – üks Jõhvis ja teine Narvas. Tallinna poolt ja mujalt Eestis piirkonda tulles jäävad viimased aga kaugeks. Samas hoogustub just siseturism ja tihedad külalised Eestis on ka meie lõunanaabrid – lätlased.

2 Virumaa elamuskeskuse kontseptsioon

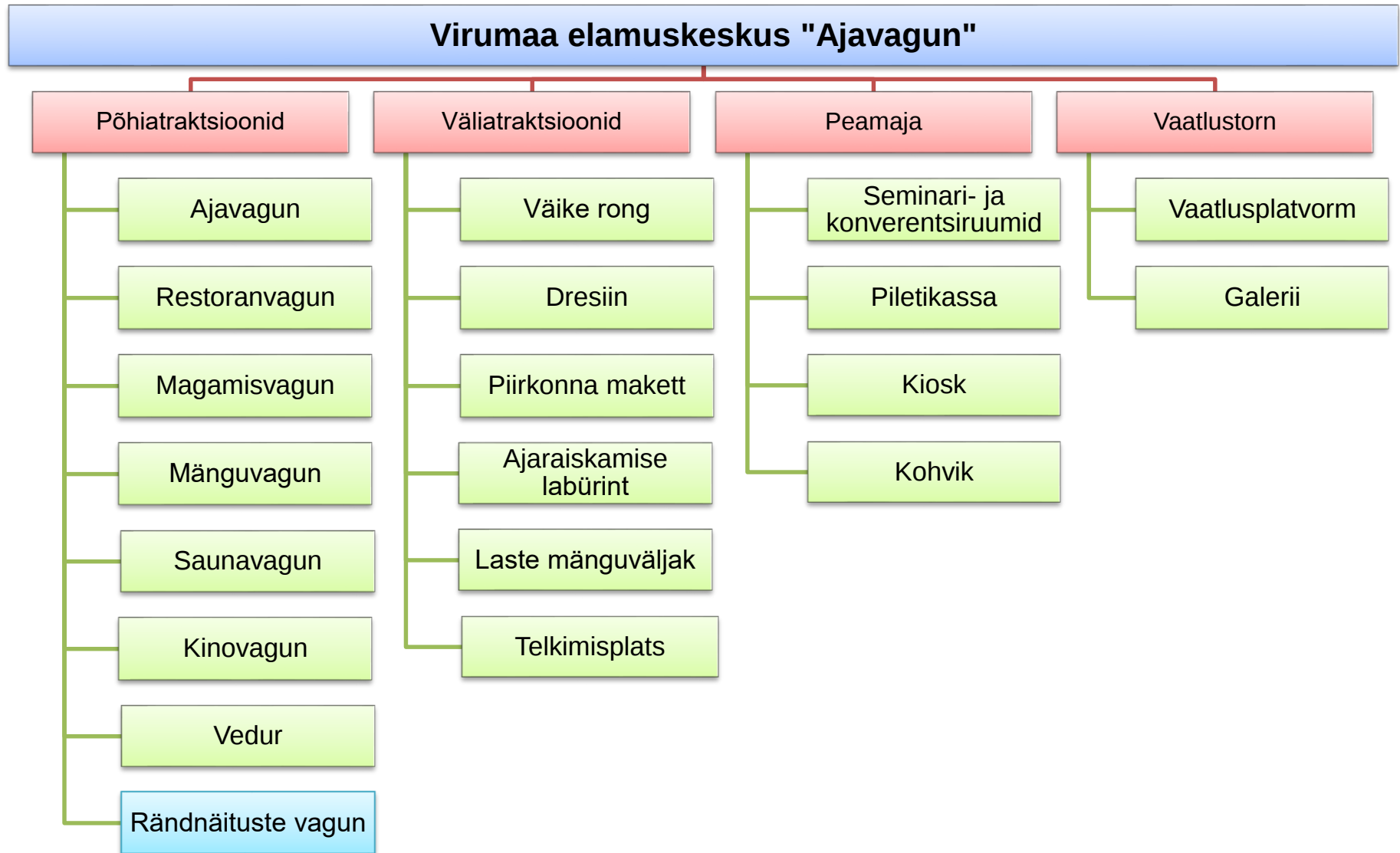
2.1 Visioon

Virumaa elamuskeskuse „Ajavagun“ visiooni aluseks on Sonda valla ja Virumaa Koostöökogu piirkonna hetkeolukorra analüüs, s.h makromajanduslik keskkond ja arengud turismisektoris, ülevaade erinevates külastuskeskustes pakutavatest toodetest ja teenustest ning olemasoleva sotsiaalmajanduslik olukord. Lisaks riiklikul tasandil, aga eeskätt Virumaa Koostöökogu ja Sonda valla poolt püstitatud tegevussuunad ja arengueesmärgid ning piirkonna turismiettevõtete, kultuuritöötajate ja valla koostööna välja selgitatud arenguvajadused ja -võimalused. Sellest lähtuvalt on Virumaa elamuskeskuse visioon alljärgnev.

Virumaa elamuskeskuses „Ajavagun“ on igaüks oma aja valitseja. Keskuse põhiatraktsioonid asuvad rongivangunites, kõige olulisemaks neist on ajavagun – koht, kus aeg on kontrollitav. Samuti on oma eriline sisu ja funktsioon teistel vagunitel, milles toimuvates tegevustes külastajad aktiivselt osaleda saavad.

Virumaa elamuskeskus on piirkondliku turismivõrgustiku „SüdameTee“ keskuseks. Siin pakutakse aja- ja asjakohaseimat infot regioonis saada olevate võimaluste kohta ning tutvustatakse ja vahendatakse peamiste turismiettevõtete tooteid ning teenuseid. Virumaa elamuskeskus on pääs Virumaa südamesse – siit astuvad läbi kõik piirkonna külastajad.

Virumaa elamuskeskus koosneb neljast põhikomponendist, millest suurima osa moodustavad põhiatraktsioonid – vagunid (vt joonis 5). Lisaks kuuluvad elamuskeskuse juurde mitmesugused väliatraktsioonid. Peamaja täidab SüdameTee keskuse rolli, vaatlustornis asuvad plavorm ja galerii.

Joonis 5. Virumaa elamuskeskuse toote skeem

2.2 Elamuskeskuse toote kirjeldus

Järgnevad tabelid kirjeldavad Virumaa elamuskeskust komponentide lõikes. Kirjeldus hõlmab sisu, protsessi, peamisi sihtgruppe ning tegevuse sagedust.

Põhiatraktsioonid asuvad kinnistutel Raudtee tn 2 ja Raudtee tn 2a.

Tabel 4. Virumaa elamuskeskuse “Ajavagun” põhiatraktsioonid

Atraktsioon	Protsess	Peamised sihtgrupid	Sagedus
Põhiatraktsioonid, s.h:	Rongivagunid, millel igaühel on oma erinev funktsioon. Vagunid on omavahel ühendatud ja neid on võimalik läbida järjest või õuest eraldi sisse astudes. Autentsuse suurendamiseks on tegemist päris rongivagunitega, mis asuvad elamuskeskuse territooriumil kaarekujuliselt.	Talveperioodil on põhirõhk suunatud õpilasgruppidele, suvel turismigruppidele.	Elamuskeskuse põhiatraktsioonid on aastaringselt neljapäevast pühapäevani (ja ette tellimisel) avatud. Mõned atraktsioonid vajavad ette tellimist ja grupi olemasolu.
<i>Ajavagun</i>	Ajavagun on koht, kus “mängitakse” ajaga. Siia sisenedes annavad külastajad ära kõik seadmed, mis aega näitavad. Vagunis olevad kellad käivad eri kiirusega, näidates erinevat aega. Vagunis on võimalik lähemalt tutvuda aja valitsemisega, aegruumi painutamisega, ajataju kaotamisega jms. Samuti on võimalik ajas rännata – valida endale meelepärane koht ja aeg Eestis, kuhu sõita. Aja jooksul lisanduvad uued kohad. Tegevused on seotud ka Kohta Kaevanduspargis läbi viidavate õppeprogrammidega – geoloogilised protsessid ajas. Hologrammide abil on võimalik korraldada <i>deja vu</i> efekti – kogeda uuesti seda, mis just toimus. Külastajatel on võimalik mängida oma vanusega, näha, millised nad olid noorena, milliseks saavad nad vanemas eas jne.	Turismigrupid Õpilasgrupid Pered Sõpruskonnad	Ajavagun on aastaajast sõltumata igapäevaselt avatud.
<i>Restoranvagun</i>	Restoranvagus on esitatud erinevad ajastud (nt imperiaalne, nõukaaegne, tänapäevane jne), mida aeg-ajalt vahetatakse. Ette tellimisel	Firmaürituste- ja sünnipäevade korraldajad	Restoranvagun on avatud samadel

	on restoranvagunit võimalik kujundada vastavalt seltskonna soovidele. Vagun on mõeldud peamiselt gruppidele ettetellimisel, mitte üksikkülastajatele. Toitlustus on lahendatud Sonda kõrtsi baasil, eraldi kööki vagunisse ei kavandata. Lisaks toitlustamisele on vagunis võimalik korraldada erinevaid sündmusi, s.h koolitusi (vein, õlu, kohalik puskar jms). Külastajatele on olemas ka 2 tualettruumi.	Turismigrupid Sõpruskonnad	aegadel, mis kogu kompleks. Ette tellimisel (grupi suurus minimaalselt 15 inimest) on võimalikud ka teised lahtiolekuajad.
<i>Magamisvagun</i>	Magamisvagunis on kuni 32 kohta, mida on võimalik välja üürida, ja 2 tualettruumi koos dušiga. Majutatakse peamiselt grappe. Kupeed on erinevad – igaüks moodustab eraldi stiiliga terviku (nt imperaatori kupee, USA kupee, töölisklassi kupee, Venemaa kupee, Kim Jong'i kupee, nn punane vagun), olles seega lisaks majutuskohale ka vaatamisväärsuseks. Lisaks majutusele on vagunis võimalik korraldada erinevaid rollimänge ööbivatele seltskondadele (õppus, õnnetus, mõrvamüsteerium jms). Vastavalt valitud stiilile on vagun varustatud ka personaliga (nt Venemaa rongis vanem teed pakkuv daam). Ööbijail on võimalik sooritada ka üllatusoste – kupeeaknast antakse nt 5 eurot ja saadakse vastu midagi, teadmata, mis see on.	Firmaürituste- ja sünnipäevade korraldajad Piirkonna külastajad üldisemalt Elamusturistid Sõpruskonnad	Magamisvagun on avatud samadel aegadel, mis kogu kompleks. Ette tellimisel (grupi suurus minimaalselt 10 inimest) on võimalikud ka teised lahtiolekuajad. Ööbimisvõimalust pakutakse alates kl 18, mil turismigruppe enam sees ei ole.
<i>Mänguvagun</i>	Mänguvagun on peamiselt mõeldud lastele. Selle topelt põhja all liigub rongimudel. Vagunis on võimalik korraldada erinevaid sündmusi lastele, nt sünnipäevapidusid. Vagun on varustatud erinevate mänguasjadega (mudelid, lauamängud). Võimalik on vaadata (multi)filme. Vagunis on võimalik korraldada ka temaatilisi töötubasid (nt mõttetute leitudite valmistamine), meeskonnaüritusi jms.	Firmaürituste- ja sünnipäevade korraldajad Piirkonna külastajad üldisemalt Pered Piirkonna elanikud	Mänguvagun on avatud samadel aegadel, mis kogu kompleks. Ette tellimisel (grupi suurus minimaalselt 10 inimest) on võimalikud ka teised lahtiolekuajad.
<i>Saunavagun</i>	Vagunis asuvad erinevad saunad (soome, auru, infrapuna) koos mullivannidega. 2/3 ulatuses on saunavagun külastatav pileti alusel, 1/3 on gruppidele välja renditud (eraldi väike saun ja puhkeruum).	Sõpruskonnad Firmaürituste- ja sünnipäevade	Saunavagun on avatud samadel aegadel, mis kogu

	Vagunit või selle osi üüritakse välja gruppidele minimaalse suurusega 10 inimest.	korraldajad Piirkonna elanikud	kompleks. Gruppidele on vagunit võimalik tellida alates suurusest 15 inimest (1/3 ulatuses renditakse vagunit ka grupile minimaalse suurusega 10 inimest).
<i>Kinovagun</i>	Vagunis paikneb mängu-elamukeskus, kus saab vaadata filme, mängida erinevaid mitmedimensioonilisi mänge. Lisaks on võimalik korraldada erinevaid simulatsioone.	Turismigrupid Õpilasgrupid Firmaürituste- ja sünnipäevade korraldajad Piirkonna elanikud	Vagun on avatud keskuse lahtiolekuaegadel
<i>Vedur (mootorvagun)</i>	Veduris on võimalik tutvuda selle mootori jms (selle tööpõhimõte, võimalik ka käivitamine). Lisaks on veduris rongi simulaator, milles külastajatel on võimalik end rongijuhi rolli panna. Tegemist on nn mootorvaguniga, mis tähendab, et u 2/3 vagunist jääb vabaks. Sellest osast kujundatakse mänguvagun (seega on mänguvaguneid kokku 2).	Turismigrupid Õpilasgrupid Pered	Vedur on avatud keskuse lahtiolekuaegadel
<i>Rändnäituste vagun</i>	Tegemist on väiksemates mõõtmetes ringi liigutatava vagunit meenutava auto haagisega. Vagunis paiknevad erinevad vahetatavad ekspositsioonid, mille eesmärgiks on elamukeskuse tutvustamine mitmesugustel sündmustel üle Eesti külastajate Sondasse meelitamiseks. Samuti tehakse vagunis erinevaid katseid ajaga (nn põhifunktsionaalsuse näitamine vähendatud määral). <u>NB! Rändnäituste vagun ei kuulu käesoleva projekti koosseisu, kuid see on kava välja arendada keskuse järgmistes etappides. Seetõttu seda finantsosas ei kajastata, kuid on edaspidise arendusideena siiski fikseeritud.</u>	Mitmesuguste sündmuste (messid, laadad jms) külastajad üle Eesti	Rändnäitused on avatud vastavalt toimuvatele sündmustele (Sondas kohapeal vagun reeglina avatud ei ole).

Väliatraktsioonid asuvad kinnistutel Raudtee tn 1 (väike vedur, dresiin ja labürint), Raudtee tn 2 ning Raudtee tn 2a (ülejäanud).

Tabel 5. Virumaa elamuskeskuse “Ajavagun” väliatraktsioonid

Atraktsioon	Protsess	Peamised sihtgrupid	Sagedus
Väliatraktsioonid, s.h:	Tegemist on põhiatraktsiooni toetavate objektidega, mis paiknevad elamuskeskuse õuealal.		Väliatraktsioonid on avatud suveperioodil, v.a piirkonna makett, millega saab tutvuda aastaringselt.
<i>Väike rong kahe vaguniga</i>	Väike ringiratast liikuv elektrimootoriga vedur koos kahe vaguniga, millega lastel on võimalik sõita. Raudtee pikkuseks on 500 m.	Pered Õpilasgrupid	Atraktsioon on avatud suveperioodil ülejäanud keskusega samadel aegadel.
<i>Dresiin</i>	Raudteelõigud kogupikkusega 500 m, kus saab dresiiniga sõita ja võistlusi korraldada, olemas on ajavõtu võimalus. Küllastajatele on kasutamiseks 4 erinevat dresiini.	Pered Õpilasgrupid	Atraktsioon on avatud suveperioodil ülejäanud keskusega samadel aegadel.
<i>Piirkonna makett</i>	Varjualuse all olev VIKO piirkonna makett mõõtmetega 10*10 m, kus on ära näidatud kõik regiooni atraktsioonid ning ühenduste (kajastatud on ka Kohtla-Nõmme Kaevanduspark). Sel viisil tekib küllastajatel piirkonnast terviklik ülevaade. Maketil liigub väike rong, mis külastab erinevaid paiku. Maketi juures asub ka ekraan, kust on võimalik erinevate objektide kohta täpsemat infot lugeda.	Kõik sihtgrupid	Makett on küllastajatele tutvumiseks avatud aastaringselt (samadel aegadel, mis põhiatraktsioonid).
<i>Ajaraiskamise labürint</i>	Labürint asub küllalt suurel maa-alal – mõõtmetega 50*50 m. Labürint koosneb puitpaneelidest, mida on hõlpsasti võimalik ümber paigutada ja seeläbi labürindi konfiguratsiooni muuta. Lisaks on labürindi seinu võimalik kasutada mitmesuguste graffiti jms joonistuste tarbeks (võimalik on korraldada noorte kunstnike tööde esitlusi). Atraktsiooni moto on: “Kui sul on aega, siis tule ja raiska see ära!”	Pered Õpilasgrupid Turismigrupid	Atraktsioon on avatud suveperioodil ülejäanud keskusega samadel aegadel.
<i>Laste mänguväljak</i>	Piilupardi rongi teemaline puidust ronimis- ja mänguväljak lastele.	Pered	Atraktsioon on avatud suveperioodil ülejäanud keskusega

			samadel aegadel.
<i>Telkimisplats</i>	Telkimisplatsi võivad kasutada kõik piirkonda külastavad matkajad. Plats on varustatud ka 2 välitualeti ja –dušiga.	Piirkonna külastajad üldisemalt	Telkimisplats on avatud suveperioodil ööpäevaringselt.

Peamaja asub kinnistul Raudtee tn 2.

Tabel 6. Virumaa elamuskeskuse “Ajavagun” peamaja

Atraktsioon	Protsess	Peamised sihtgrupid	Sagedus
Peamaja, s.h:	Lisaks elamuskeskuse atraktsioonidele täidab peamaja ka SüdameTee võrgustiku keskuse rolli. Peamajast koordineeritakse võrgustiku liikmete ühistegevusi, piirkonna turundust, koostatakse külastajatele pakette, jagatakse infot piirkonna vaatamisväärsuste kohta jpm. Peamajas asuvad ka personali töö- ja abiruumid.	Kõik sihtgrupid	Peamaja on aastaringselt neljapäevast pühapäevani (ja ette tellimisel) avatud. Rahvamaja on avatud igapäevaselt.
<i>Konverentsi- ja seminariruumid</i>	Peamajas asub suur saal ja 4 väiksemat ruumi, mida on võimalik rentida. Vabadel aegadel on ruumid rahvamaja käsutuses. Võimalik rentida seminaride ja konverentside korraldamiseks, rahvamaja üritused	Seminaride ja konverentside korraldajad Piirkonna elanikud	Ruumid on renditavad aastaringselt ette tellimisel.
<i>Piletikassa</i>	Toimub piletite müük, majutuse broneerimine, ruumide rentimine, toidlustuse broneerimine	Kõik sihtgrupid	Avatud keskuse lahtiolekuaegadel.
<i>Infotöötaja</i>	Info piirkonna kohta, erinevate pakettide broneerimine	Kõik sihtgrupid	Avatud keskuse lahtiolekuaegadel.
<i>Kiosk</i>	Suveniiride ja kohaliku kasitöö müük	Kõik sihtgrupid	Avatud keskuse lahtiolekuaegadel.
<i>Kohvik</i>	Paikneb kioskiga samas ruumis, võimalik on osta jooke ja kergemaid suupisteid (võileivad, salatid jms)	Kõik sihtgrupid	Avatud keskuse lahtiolekuaegadel.

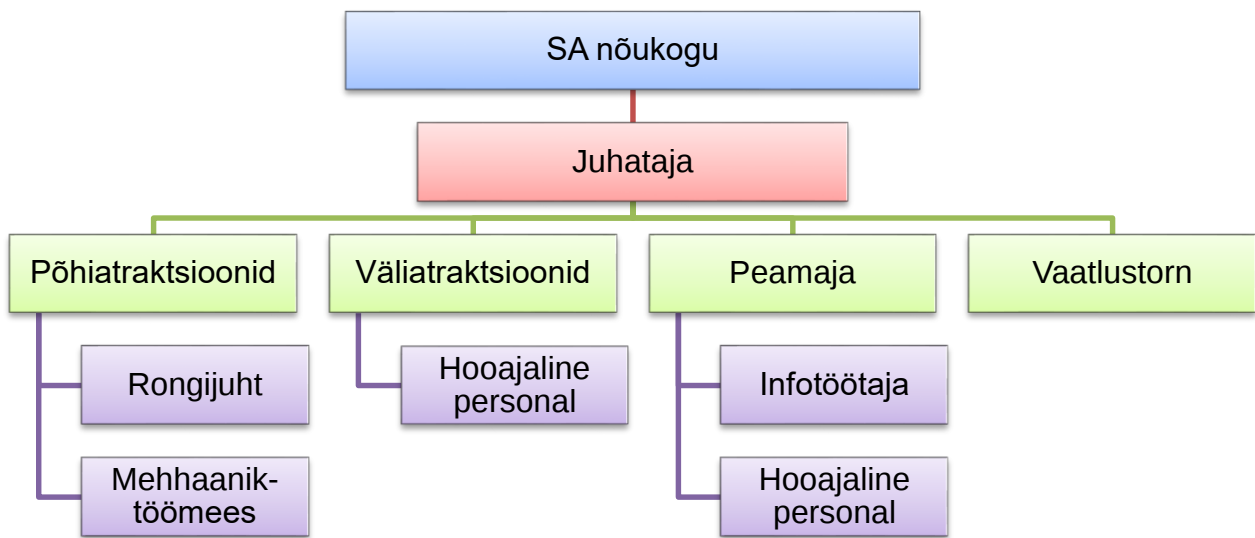
Vaatlustorn asub kinnistul Raudtee tn 4a.

Tabel 7. Virumaa elamuskeskuse “Ajavagun” vaatlustorn

Atraktsioon	Protsess	Peamised sihtgrupid	Sagedus
Vaatlustorn, s.h:			Vaatlustorn on avatud aastaringselt pühapäevast neljapäevani (ja ette tellimisel)
<i>Vaatlusplatvorm</i>	Võimalik vaadelda piirkonda. Tornist on nähtavad Kiviõli tuhamäed, Uljaste oos ja järv. Platvormil asuvad pikksilmad, millega on võimalik piirkonnaga lähemalt tutvuda.	Kõik sihtgrupid	Avatud aastaringselt
<i>Galerii</i>	Galeriis korraldatakse mitmesuguseid näitusi, seal asub ka püsiekspositsioon keskuse ja piirkonna kohta.	Kõik sihtgrupid	Avatud aastaringselt

2.3 Elamuskeskuse organisatsioon

Sonda elamuskeskuse välja arendamiseks ja majandamiseks luuakse uus organisatsioon – sihtasutus, mille asutajaks on Sonda vald. Joonis 6 annab ülevaate elamuskeskuse struktuurist ja töötajaskonnast. Kokku on kavas luua 4 alalist töökohta, millele lisanduvad hooajalised positsioonid. Hinnanguliselt loob hooajalise personali palkamine aastakeskmiselt juurde kuni 3 täistöökohta.

Joonis 6. Elamuskeskuse organisatsioon

Juhataja vastutab üldjuhtimise ja turunduse eest. Tema ülesannete hulka kuulub ka SüdameTee koostöövõrgustiku arendamine ning ühiste pakettide koostamine. Juhatajal peab olema vastav juhtimiskogemus ja head teadmised turundusest. Juhataja tööruumid asuvad elamuskeskuse peamajas. Lisaks temale asub peamajas ka infotöötaja, kes vastutab piletimüügi ja turismiinfo jagamise eest. Töökoormuse suurenedes palgatakse töövõtulepingutega juurde giide ja müügijuhte.

Põhiatraksioonide eest vastutavad rongijuht ja mehhaanik-töömees. Nende ülesanneteks on tagada atraksioonide toimimine, korrasolek ja juhendada külastajaid erinevate komponentide juures. Rongijuhil peavad olema head tehnoloogiaalased teadmised. Rongijuhi rolliks on ka juhendada hooajalis personali väliatraksioonidel. Rongijuhi ja mehhaanik-töömehe tööruumid paiknevad peamajas. Vaatlustorn eraldi personali ei vaja.

3 Virumaa elamuskeskuse turundusstrateegia

Tulenevalt Virumaa elamuskeskuse “Ajavagun” visioonist on elamuskeskuse turundusstrateegia eesmärgid järgmised:

1. Muuta Sonda vald turismisihtkohaks – läbi uue ja huvitava turismiattraktsiooni “Ajavagun” on eesmärgiks tõsta Sonda tuntust ja atraktiivsust ning tekitada nii sise- kui ka välituristides huvi Sonda külastamise vastu.
2. Kujundada Virumaa elamuskeskus piirkonna turismi tegevusi koordineerivaks keskuseks – Virumaa elamuskeskus teeb tihedat koostööd lähivaldade ja teiste piirkonna turismiobjektidega regiooni ühiseks turundamiseks.

3.1 Sihtgrupid

Virumaa elamuskeskuse sihtgruppide määratlemisel on arvestatud keskuse tegevusvaldkonda, atraktsioonide eripära ja asukohta. Sihtgrupid jaotuvad kahte põhikategooriasse:

1. **Grupid.** Sihtrühm koosneb erinevatest gruppidest (õpilasgrupid, töökollektiivid, (välis)turistide grupid). Sihtrühma iseloomustab reisihuvi, ühisürituste korraldamise soov tavakeskkonnast eemal ja uute sihtkohtade otsing.
2. **Individuaalkülastajad.** Sihtrühm koosneb peredest, sõpruskondadest, noortest, senioridest ja elamuskeskuse piirkonna elanikest. Sihtrühma iseloomustab aktiivne eluhoiak, ettevõtlikkus, uudishimulikkus, avatus uutele kogemustele.

Eraldi kategooriana tuleb välja tuua:

- **Reisikorraldajad**, kes pakuvad Eestis puhkamise võimalusi nii sise- kui välituristidele. Reisikorraldajad on Virumaa elamuskeskuse jaoks koostööpartnerid, kelle kaudu jõutakse järgmiste gruppideni. Reisikorraldajatele edastatakse regulaarselt värsket infot teenuspakettide kohta ja vastavalt vajadustele ning tagasisidele töötatakse välja uusi teenuseid.

Tabel 8. Virumaa elamuskeskuse sihtgrupid

Sihtrühmad	Kirjeldus	Turunduskanalid
Reisikorraldajad	Eestis tegutsevad turismifirmad, kes on orienteerunud sisetulevale turismile, siseturismile ja konverentsikorraldusele. Eesti Turismifirmade Liidu andmetel 30-40 ettevõtet ⁶⁵	Otseturundus reisibüroodele: e-postitus, otsepostitus, presentatsioonid, näidisekursioonid
Välituristid (turismigrupid)	Eestit külastavad välituristid. Kõige enam külastab Eestit turiste Saksamaalt, Lätist, Soomest ja Venemaalt. 2014. aastal külastas nendest riikidest kokku Eestit 1 416 525 välituristi.	1. Otseturundus nii Eesti kui ka välismaistele reisibüroodele ja turismiinfo keskustele 2. Tutvustus interneti vahendusel: puhkaeestis.ee, majutusinfo.ee, turismiweb.ee jt 3. Messid
Töökollektiivid (ettevõtted)	Ettevõtted, kes soovivad korraldada firmaüritusi/koolitusi/seminare/ nõupidamisi	Otseturundus (e-postitus) ettevõtetele, kodulehekül, trükised
Kooliõpilased	Klassekursioonid: algklasside lapsed 1-3	Otseturundus (e-postitus) koolidele,

⁶⁵ Eesti Turismifirmade Liit, <http://etfl.ee/> (külastatud 11.06.15)

(õpilasgrupid)	klass, põhikooli lapsed 4-9 klass; gümnasistid 10-12 klass	kodulehekül
Pered	Lastega pered, kes veedavad puhkust Eestis	Reklaam ajakirjanduses (trükimeedia), sotsiaalmeedia
Noored	10-18 aastased noored, kel on huvi ajaloo ja aktiivsete vabaaja tegevuste vastu	Sotsiaalmeedia
Seeniorid	Pensionärid 65+ eluaastat, kel on rohkem vaba aega	Huviklubid, trükiajakirjandus, reisikorraldajad
Sõpruskonnad	Ühiste huvidega inimesed, kes veedavad aktiivselt vaba aega, seiklushimulised	Sotsiaalmeedia, trükiajakirjandus
Piirkonna elanikud	MTÜ Virumaa Koostöökogusse kuuluvate valdade elanikud (Sonda, Aseri, Kohtla, Lüganuse ja Rägavere) ja Kiviõli linn. Sihtrühma suurus seisuga 01.01.2015.a. on 13 179 inimest ⁶⁶ .	Informatsioon kohalikes ajalehtedes, otsepostitus, otsekontaktid

3.2 Konkurendid

Virumaa elamuskeskuse konkurentide määratlemisel on lähtutud eelkõige keskuse asukohast ja tegevusvaldkonnast. Konkurendid võib jagada peamiselt kaheks. Esiteks asukohapõhiste konkurentidena eristuvad lähipiirkonnas tegutsevad suuremad turismiobjektid. Teise kategooria moodustavad mujal Eestis asuvad peamised teemapargid/turismiobjektid. Elamuskeskuse olulisemad konkurendid on toodud tabelis 9.

Tabel 9. Virumaa elamuskeskuse konkurendid

Elamuskeskused/ sarnased turismiobjektid	Pakutavad teenused	Võrdlus Virumaa elamuskeskusega
Lähipiirkonnas asuvad peamised turismiobjektid		
Kiviõli Seikluskeskus	Tervise-, suusa-, moto-, ratta- ja seiklussporditegevused ning rahvusvahelised suurvõistlused. Bagi-safari, trosslaskumine, downhill, motokeskus, terviserada, majutus, toitlustus	Kiviõli Seikluskeskus on suunatud pigem aktiivsetele spordihuvilistele inimestele. Keskus ei paku tegevusi väikelastele.
Aidu Veespordikeskus	Meeskondlik sõit kanuudega ja kajakkidega; mootorpaadi või ujuplatvormiga Aidu karjääris sõitmine; meeskondlikud võistlused draakonpaatidel; ujusaun	Aidu Veespordikeskus pakub aktiivset tegevust vee- spordiharrastajatele. Teenused on kitsalt suunatud ja keskus ei sobi väikelastega peredele, firma tööseminarideks või klassiekskursioonideks. Pigem mõeldud aktiivseks sportimiseks.
Kohtla kaevanduspark	Allmaamuuseum (endised kaevanduskäigud 1 km ulatuses), rikastusvabrik, vaatetorn, territooriumirada, konverentsisaal. Viiakse läbi ekskursioone (kaevuri kiirkursus, kaevuri täiskursus).	Kaevanduspark on erinevate atraksioonidega turismiobjekt, mis on suunatud peredele, töökollektiividele, klassidele ja kooligruppidele.

⁶⁶ Statistikaamet

Mujal Eestis asuvad konkureerivad teemapargid		
Raudtee- ja sidemuuseum (Haapsalu)	Tutvustab 20. saj alguses kuurordis rajatud raudtee lõppjaama autentsel kujul, ajaloolisi infovahetuse viise ja võimalusi.	Muuseum viib sarnaselt elamuskeskusega nn ajarännakule. Virumaa elamuskeskus pakub lisaks mitmekesisemaid tegevusi ja võimalust ise aktiivselt tegevustes osaleda.
Türi Raudteemuuseum (Türi)	Muuseum tegeleb Eesti kitsarööpmelise raudtee ajaloo uurimise, tutvustamise ja populariseerimisega ning kitsarööpmelise veeremi ning tehniliste seadmete säilitamise ja taastamisega.	Muuseum on suunatud pigem raudtee ajaloo uurimisele ja säilitamisele ja vähem turismiatraktsioonide väljaarendamisele.
Rakvere linnus	Suur hulk erinevaid võimalusi: ratsutamine, vibu- ja ammulaskmine, savi voolimine, kulla ja püssirohu valmistamine jt. Eksponeeritud on linnuse ajalugu ja ajaloolised mõõgad. Avatud veinikelder, piinakamber, surmatuba ja põrgu, Punaste laternate tänav, keskaegne pordumaja ning habemeajaja töötuba, alkeemiku töötuba	Linnus pakub ajalooga seotud huvitavat tegevust ja ekskursioone õpilastele. Sihtgrupp on väga sarnane elamuskeskusega. Rakvere linnusele on võimalik alternatiivi ja tugevat konkurentsi pakkuda koostöös SüdameTeel paiknevate atraktsioonidega.
Narva linnus	Ekskursioonid, elamusekursioonid, muuseumi-programm, meistriklässid, muuseumiõpe, konverentsi- ja kontserdisaal, suvised vabaõhuüritused linnusehoovis	Hästi säilinud kaitseehitis, mis pakub mitmekülgset tegevust ajaloo- ja kultuurihuvilisele külastajale. SüdameTeel paiknevad atraktsioonid on konkurendiks eelkõige oma seiklusrohket ja ebatraditsiooniliste tegevusvõimalustega.
Tallinna Teletorn	Elamuslik turismi-, kultuuri- ja vaba aja keskus. Servalkõnd, 360-kraadine panoraamvaade, 3D-film, ajaloo ekspositsioon, kiire tõus taevasse, restoran, meene- ja kunstopood	Renoveeritud Tallinna teletorn pakub erinevaid võimalusi nii ajaloo- ja kultuurihuvilisele, kui ka ekstreemspordiharrastajale. Külastaja, kes on käinud teletornis, leiab edaspidi põnevat tegevust elamuskeskuses ja mujal SüdameTeel paiknevates objektides, mis on sarnase orientatsiooniga.
Lennusadam (Tallinn)	Meremuuseum. Vesilennukite angaarides on laevade püsiekspositsioon. Lennusadamas asub akvaarium, simulaatorid, kino, kostüümides pildistamine, kohvik, muuseumipood. Väljalal asub sadam, laevad ja purjekad.	Lennusadamas on mitmeid atraktsioone, mis seotud merenduse ja mereajalooga. Tegevust on kogu perele ja õpilasgruppidele.
Teaduskeskus AHHA (Tartu)	Baltimaade suurim teaduskeskus, mis pakub teadusteatri etendusi, ajutisi näitusi, töötubasid, planetaariumietendusi ja erinevaid eksponaate. Teaduskeskuses saab korraldada sünnipäevi, konverentse, seminare.	Keskuse sihtgrupp on sarnane elamuskeskuse sihtgrupiga, kuid rohkem orienteeritud lastele ja noortele.
Lottemaa (Pärnumaa)	Üle saja atraktsiooni, temaatilised majad, toitlustus, suveniiripoed. Baltimaade suurim	Lottemaa sihtgrupp on lapsed ja lastega pered, mis on vaid üks elamuskeskuse sihtgruppidest.
Valga Militaarteemapark (Valgamaa)	Muuseum, välinäitus ja aktiivsed tegevused. Laskesimulaator, rollimängud laserrelvadega, ronimissein, metsavenna punker, sõit sõjamasinatega, elamus helikopteris	Militaarne teemapark pakub tegevust eelkõige sõja- ja ajaloo huvilistele, millel on elamuskeskusega osaline kattuvus.

Lähipiirkonnas on kolm olulist turismiobjekti. Virumaa elamuskeskusest Sondas asub 11,4 km kaugusel Kiviõli Seikluskeskus, 20,6 km kaugusel Aidu Veespordikeskus ja 27,4 km kaugusel Kohtla kaevanduspark. Aidu Veespordikeskus ja Kiviõli seikluskeskus on suunatud eelkõige spordi- ja aktiivse vaba aja tegevuste harrastajatele; Kohtla kaevanduspark pakub mitmekülgsemaid atraktsioone ja võimalusi erinevatele sihtgruppidele. Nimetatud turismiobjekte ei saa käsitleda Virumaa elamuskeskusele konkurentidena, vaid pigem partneritena, kellega on võimalik koostöös ühiselt piirkonda turundada ja erinevatele sihtgruppidele tegevusi pakkuda. Tegemist on uute ja suuremahuliste turismiobjektidega, mis on piirkonda rajatud alles viimase 8-9 aasta jooksul ja mis on osaliselt veel väljaarendamise järgus. Atraktsioonide turundustegevustele ei ole jõutud veel piisavalt tähelepanu pöörata ega ühtset strateegiat välja töötada. Selleks, et nii välis- kui siseturistid leiaksid tee Ida-Virumaa turismiatraktsioonideni on vajalik piirkonna turismiobjektide toimimine koostöövõrgustikuna ja ühisturundustegevuste väljatöötamine.

Koostööga on tehtud algust Virumaa Koostöökogu turismitoote „SüdameTee“ kontseptsiooni loomisega. Turismitoote SüdameTee visiooniks on aastaks 2020 pakkuda VIKO piirkonnas aktiivsele tegevusele ning lõõgastusele suunatud turismiteenuseid. Põhinedes tööstusmaastike ning loodusmaastike põimunud kooslusel on välja kujunenud Eesti tuntuim ja hinnatuim seiklusliku turismi taristu.⁶⁷ Kontseptsiooni elluviimiseks on vajalik kesket organisatsiooni tugeva turismivõrgustiku loomiseks Ida-Virumaa piirkonnas, mis ühendaks seniseid ja lisanduvaid turismiobjekte ning korraldaks turundustegevust. Virumaa elamuskeskus oleks nii geograafiliselt kui organisatsiooniliselt sobiv üksus SüdameTee kontseptsiooni elluviimiseks ja võrgustiku koordineerimiseks.

Virumaa elamuskeskuse otseste tegevusvaldkonnapõhiste konkurentidena tuleks käsitleda mujal Eestis paiknevaid erinevaid teemaparke, mis pakuvad külastajatele huvitavat, sportlikku või harivat vabaaja tegevust ning mille külastamine on võimalik koos klassi, töökollektiivi, pere või sõpradega. Sarnaselt Virumaa elamuskeskusele on kaks turismiobjekti suunatud raudtee ajaloo tutvustamisele – Raudtee- ja sidemuuseum Haapsalus ning Türi Raudteemuuseum. Teemast sügavamalt huvitunute jaoks väärivad külastamist kõik kolm raudteega seotud objekti, kuid teiste külastajate jaoks on Sondas asuv elamuskeskuse eeliseks laiem valik teenuseid.

Virumaa elamuskeskuse asukohapõhisteks peamisteks konkurentideks on Rakvere Linnus ja Narva Linnus, mis on piirkonnale kõige lähemal asuvad suuremad turismiobjektid ja pakuvad ajaloo seotud aktiivseid tegevusi. Samuti on mõlemad objektid suunatud gruppide vastuvõtmisele. Tallinna poolt tulijatele on Rakvere lähemal kui SüdameTee atraktsioonid ja Venemaa turistile ning Narva külastajale jääb Narva Linnus asukohalt sobivamaks. Samas on SüdameTee turismiobjektidel ühiselt võimalik külastajale pakkuda rohkem ja erinevamaid teenuseid kui Rakvere või Narva linnusel eraldiseisvana. SüdameTeel asuvad turismiobjektid pakuvad külastajale pigem ebatraditsioonilisi, asukohaspetsiifilisi teenuseid ja tegevusi, mida mujal ei ole võimalik kogeda. Seega on oluline välja töötada ja pakkuda ühiseid pakette ning tõsta piirkonna kui terviku suhtes teadlikkust.

⁶⁷ SüdameTee turismitoote kontseptsioon

Virumaa elamuskeskuse kõige keerukamateks konkurentideks tuleb pidada Tallinna Teletorni ja Lennusadamat⁶⁸. Külastaja, kes otsib elamusi, aktiivset vaba aja veetmise viisi ja samal ajal on ajaloo huvi, siis kas elades või külastades Tallinnat võib olla esimene valik teletorni või lennusadama külastamine. Need on kõige suuremad ja lähedal asuvad objektid, mis pakuvad laia valikut teenuseid. Virumaa elamuskeskusel ja SüdameTeel paiknevatel turismiobjektidel on keeruline konkureerida nimetatud objektidega. Siiski kevad-suvisel perioodil soovivad inimesed veeta vaba aega pigem linnast väljas ja SüdameTee atraktsioonid koos elamuskeskusega pakuvad selleks väga head võimalust. Samuti külastajate jaoks, kes väärtustavad seiklusi ja uusi elamusi pakub Virumaa SüdameTee järgmise sihtkohana põnevat avastamist.

3.3 Turundustegevused

1. Kodulehekül

Kodulehekül jaguneb kaheks.

a) Virumaa SüdameTee kodulehekül

Kodulehekül koondab Virumaal peamised turismiattraktsioonid, majutusasutused, toitlustuskohad, info suurürituste kohta, info transpordivõimaluste kohta. Külastaja saab kogu info SüdameTeel paiknevatest vaatamisväärsustest, pakutavatest teenustest ja hindadest ühest kohast. Kodulehekül on loodud, kuid vajab edasist arendamist ja täiendamist.

b) Virumaa elamuskeskuse kodulehekül

Interaktiivsel koduleheküljel on pildid ja lühikirjeldus atraktsioonide kohta, mis annavad hea ettekujutuse elamuskeskuse atraktsioonidest ja pakutavatest erinevatest teenustest. Kodulehekül on koostatud kolmes keeles, eesti, inglise ja vene keeles; võimalusel ka soome keeles. Koduleheküljel on täpne asukoht ja kaart, mis aitab keskust kergesti leida. Kodulehel on väljas hinnad, lahtiolekuajad, kontaktinfo, samuti värske info ürituste kohta. Kodulehel saab broneerida külastusaega. Koduleheküljel on Virumaa meeskonnaliikmete tutvustus ja fotod, mis muudab keskuse usaldusväärseks.

2. Sotsiaalmeedia

FB konto loomine ja haldamine SüdameTee turismiobjektide võrgustiku ühiseks turundamiseks. Eesmärk sotsiaalmeedias on laiema tuntuse saavutamine ja teadlikkuse tõstmine Virumaa puhkevõimalustest. Peamised tegevused on pidevalt värske info edastamine toimuvate ürituste ja uuenduste kohta piirkonnas (näiteks uue atraktsiooni või toitlustuskoha avamine). Samuti teavitus- ja müügikampaaniate korraldamine (näiteks sooduspiletid lastega peredele kindlal perioodil vmt).

⁶⁸ Tallinn on peamiseks sihtkohaks kogu Eestis. Seega võib kogu linna konkurentsituatsioonis käsitleda – küsimus on, kuidas turistid pealinnast teistesse Eesti regioonidesse, s.h Virumaa elamuskeskusesse meelitada.

3. Trükised

Trükis sisaldab kokkuvõtlikult infot SüdameTee kõige olulisemate ja suuremate turismiattraksioonide kohta: Virumaa elamuskeskus, Aidu Veespordikeskus, Kiviõli Seikluskeskus ja Kohtla Kaevanduspark. Trükised koostatakse nii eesti, inglise kui vene keeles. Trükised on suunatud jagamiseks turismimesidel ja muudel üritustel ning reisikorraldajatele. Samuti varustatakse trükistega piirkonna turismiinfopunktid, toitlustus- ja majutuskohad ning muud turismiobjektid.

4. Näidisekursioonid

Ekskursioonid elamuskeskusesse on suunatud reisikorraldajatele, kes müüvad ja vahendavad Eesti turismitooteid välituristidele, et presenteerida, mida külastajatele keskuses pakutakse. Eesmärk on tekitada reisiettevõtete esindajatele vahetu kogemuse kaudu hea ettekujutus pakutavatest teenustest ja atraktsioonidest.

5. Pidev koostöö reisikorraldajate ja turismiorganisatsioonidega

Regulaarselt edastatakse reisiettevõtetele uudiskirju – uut infot teenuste ja atraktsioonide kohta. Turismigruppide jaoks töötatakse välja grupikülastuste näidispakkumised, mis sisaldavad konkreetseid teenuseid ja vaba aja veetmise võimalusi Virumaa SüdameTeel.

6. Messid

Osaletakse turismimesidel ja üritustel, kus esinetakse koos Virumaa SüdameTee koostöövõrgustikuna. Messidest on Eestis olulisim Tourest, sellele lisanduvad välismaal toimuvad turismimesid.

7. Reklaam ajalehes

Teavitus kohalikus trükimeedias ja üle-eestilistes ajalehtedes-ajakirjades eesmärgiga tõsta huvi Virumaa SüdameTee vastu tervikuna ja Elamuskeskuse vastu eraldi. Reklaam ajakirjanduses seostatakse hooajaliste kliendikmapaaniatega ja hinnasoodustustega, et tõsta külastuste arvu.

8. Viidad

Sondat läbivad peamised maanteed varustatakse viitadega, mis juhatavad elamuskeskusesse. Viidad paigutatakse Sämi-Sonda-Kiviõli maanteele, Pada-Sonda ja Sonda-Oandu tee. Sonda keskuses osutavad viidad täpsemalt, kuidas Elamuskeskusesse kohale jõuda.

9. Mobiilirakendus

Luuakse mobiiltelefonis allalaetav rakendus, mis võimaldab leida Virumaa SüdameTee peamised atraktsioonid. Info avaneb rakenduses piirkonna kaardil ja avaneb objektide kaupa. Iga objekti kohta on lühiinfo, asukoht, kontaktid ja võimalus broneerida külastusaeg. Kodulehel saab ka komplekteerida ja osta pakette vastavalt soovile.

10. Mainekujundus

Kirjutatakse elamuskeskusest ja seal pakutavatest võimalustest artikleid trükimeedias ja tutvustatakse keskust televisioonis. Avamisele kutsutakse ajakirjanikud eesmärgiga saavutada suuremat meediakajastust, tuntust ja huvi.

4 Finantsanalüüs

Finantsilise jätkusuutlikkuse analüüsis on arvestatud elamuskeskuse rajamiseks vajalikke investeeringuid, tekkivaid kulusid ja tulusid. Arvestades, et analüüsi koostamise hetkel puuduvad nii ala detaiplaneering kui ka ehitusprojekt, on tegemist hinnanguliste suurustega, andmaks elluvijatele vajaliku ülevaate potentsiaalsetest mahtudest. Tegevuste täpsustudes on vajalik ka allpool arvestatud summad üle vaadata ja korrigeerida.

Järgnevates peatükkides on välja toodud investeeringute, tulude ja kulude selgitused, arvutused asuvad eraldiseisvas Excel'i failis. Analüüsi perioodiks on arvestatud 30 aastat, mille järgselt on varade jääkväärtus 0 eurot. Tegevustulem on diskonteeritud 4% määraga.

4.1 Planeeritav investeering ja finantseerimine

Elamuskeskus koosneb mitmest erinevast objektist. Nagu on kirjeldatud ka hetkeolukorra ülevaates, asuvad planeeritud kruntidel lagunenud depoohoone ja veetorn, mis vajavad täielikku renoveerimist. Peamised investeeringud on näidatud tabelis 10.

Tabel 10. Peamised investeeringud

Jrk nr	Investeering	Selgitus	Hind (EUR)
1.	Põhiatraktsioonid, s.h		
1.1.	Rong	Go Track AS hinnangul maksab üks vagun 10 000 eurot, mootorvagun (vedur) 70 000 Ühe vaguni rekonstrueerimine maksab 30 000 eurot (aluseks vastavasisuline riigihange, mille raames kujundati vagunist elamu)	340 000.-
1.2.	Rongi sisustus	Põhineb AHHA hinnangul (arvesse on võetud kõige kallim kalkulatsioon) Lisaks on siinkohal arvestatud saunavaguni sisustusega (3 sauna, 2 mullivanni)	251 000.-
1.3.	Rongi paigaldamine	Go Track AS hinnangul maksab üks km raudteed 400 000 eurot. Sondas saaks hakkama mõnevõrra kergema konstruktsiooniga, s.o km hind võiks olla 250 000 eurot. Rongi pikkuseks on hinnanguliselt 175 m Lisaks on juurde arvestatud 25 000 transpordi- ja paigalduskulu	68 750.-
2.	Väliatraktsioonid, s.h		
2.1.	Väike rong kahe vaguniga	Go Track AS hinnangul maksab väike rong 50 000 eurot Raudtee pikkuseks on arvestatud 500 m. Arvestades, et raudtee põhi on olemas, on km hinnaks arvestatud 150 000 eurot	125 000.-
2.2.	Dresiin	Go Track AS hinnangul on ühe dresiini maksumuseks 4000 eurot	91 000.-

		Raudtee pikkuseks on arvestatud 500 m. Arvestades, et raudtee põhi on olemas, on km hinnaks arvestatud 150 000 eurot	
2.3.	Piirkonna makett	Põhineb Eccom OÜ hinnangul (arvesse on võetud kõige kallima ja odavaima kalkulatsiooni vahe)	100 000.-
2.4.	Labürint	Arvestatud on veekindla vineeriga, millele on lisatud siinid seinade liigutamiseks Põhineb ehitusekspertide hinnangul	40 000.-
2.5.	Laste mänguväljak	Arvestatud on keskmisest suurema laste mänguväljaku hinnaga	5000.-
2.6.	Telkimisplats	Arvestatud on ala tasandamise, välidušside ja tualettide rajamisega sarnastel objektidel	5000.-
3.	Peamaja ja veetorn, s.h.		
3.1.	Raudtee tn 2 kinnistu ost	Piirkonnas müüakse maad keskmise hinnaga 2 EUR/m ² . Käesolevas töös on kindluse mõttes arvestatud pisut kõrgema maksumusega	15 000.-
3.2.	Depoohoone ja veetorni rekonstrueerimine	Arvestatud on ruutmeetripõhise maksumusega, milles sisalduvad nii välistrassid, ala heakorrastamine, baassisustus (mööbel) kui ka ehitamine. Ruutmeetri maksumuseks on arvestatud 1500 eurot Arvestatud on hoonete pindalaga 800 m ²	1 200 000.-
4.	Muud kulud		
4.1.	Detailplaneering		10 000.-
4.2.	Projekteerimine	Arvestatud on, et projekteerimise maksumuseks kujuneb 10% ehitusmaksumusest (mõnel puhul on see väiksem, kuid arvestades käesoleva objekti keerukust, on mõttekas arvestada suurema väljaminekuga)	222 600.-
	Kokku		2,47 MEUR

Investeeringud on kavas katta järgmiselt:

- ❖ Elamuskeskus on esitatud Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise Ida-Virumaa tegevuskavasse. Toetuse suuruseks on kavandatud 728 875 eurot⁶⁹;
- ❖ Sonda vallal on valmisolek panustada elamuskeskuse välja arendamisse.

Investeeringu täpne suurus selgub peale ehitusprojekti koostamist. Projekti baasil selgub ühtlasi investeerimisvajak. Samuti võib ilmneda, et tootekontseptsiooni on tarvis korrigeerida tulenevalt maksumusest ja ka Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse (Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise meetme rakendusüksus) saadud tagasisidest.

4.2 Tulud

Tulude arvestamise aluseks on elamuskeskuse aastase külastatavuse perspektiivne maht. Kuivõrd tegemist on uue objektiga, pole olemasolevatele külastajate voogudele võimalik tugineda. Seega on tulude hindamiseks püstitatud eesmärk, mille realistlikkust on kontrollitud kahe piirkonna turismiobjekti – Kohtla Kaevanduspark ja Kiviõli Seiklusturismikeskus – külastatavuse põhjal. 2014. aastal külastas kaevandusparki 20 315, seiklusturismikeskust 37 800 (sisaldab

⁶⁹ Teoreetiliselt on võimalik summa suurendamine. Täpsed toetussummad selguvad toetuse taotluse menetlemise käigus.

motofestivali külastajaid 5000) inimest. Sonda elamuskeskuse aastase külastatavuse eesmärgiks on 20 000 inimest, mis prognoosikohaselt saavutatakse 5. tegevusaasta lõpuks, s.o 2022. aasta lõpuks. Prognoosides kasutatavad tuluartiklid on toodud tabelis 11.

Tabel 11. Elamuskeskuse tuluartiklid

Jrk nr	Tuluartikkel	Selgitus	Hind (EUR)
1.	Külastus, s.h		
1.1.	Üsikkülastuse pilet	Hõlmab kogu kompleksi külastust, s.h väliatraksioone, v.a saunavagun Eelduslikult ostab üsikkülastuse pileti 40% kõikidest külastajatest	5 inimene
1.2.	Perepilet	Kaks täiskasvanut, kaks last Eelduslikult ostab perepileti 30% kõikidest külastajatest	12 pere
1.3.	Kinovaguni pilet	Eelduslikult ostab kinopileti 20% külastajatest ja kolmandik Sonda valla elanikest	3 inimene
2.	Majutus, s.h		
2.1.	Ööbimine magamisvagunis	Eelduslikult on maksimaalseks täituvuseks 25% aastas, algusperioodil vähem Magamisvagunis on 32 kohta	15-45 öö, keskmine 30 öö
3.	Atraksioonid, s.h		
3.1.	Saunavaguni pilet	Eelduslikult kasutab saunavagunit 5% kõikidest külastajatest ja kolmandik Sonda valla elanikest	5 inimene
3.2.	Sõit dresiiniga	Eelduslikult sõidab dresiiniga 10% külastajatest (arvestatud neid, kes üsikkülastuse piletit ostnud ei ole)	1 inimene
3.3.	Labürindi külastus	Eelduslikult sõidab dresiiniga 10% külastajatest (arvestatud neid, kes üsikkülastuse piletit ostnud ei ole)	1 inimene
3.4.	Sõit väikese rongiga	Eelduslikult sõidab dresiiniga 10% külastajatest (arvestatud neid, kes üsikkülastuse piletit ostnud ei ole)	1 inimene
4.	Ruumide rent, s.h		
4.1	1/3 saunavaguni rent	Eelduslikult renditakse saunavagunit 2 sündmuseks kuus kestvusega 3 tundi	20 tund
4.2	Kogu saunavaguni rent	Eelduslikult renditakse saunavagunit 2 sündmuseks kuus kestvusega 3 tundi	40 tund
4.3	Peamaja saali rent	Eelduslikult renditakse peamaja saali üheks sündmuseks nädalas kestvusega 3 tundi, algusperioodil vähem	20 tund
4.4	Kogu konverentsikompleksi rent	Eelduslikult renditakse konverentsikompleksi kaheks sündmuseks kuus kestvusega 4 tundi, algusperioodil vähem	35 tund
4.5	Mänguvaguni rent sündmusteks	Eelduslikult renditakse mänguvagunit 6 sündmuseks kuus (u kolm nädalavahetust) kuus kestvusega 3 tundi	20 tund
5.	Paketid, s.h		
5.1	Pakett "Öö magamisvagunis"	Pakett on mõeldud kuni 20 inimesele. Selles sisaldub majutus, toitlustus ja aktiivsed tegevused	1000 maksimaalse

		Eelduslikult ostetakse paketti kord kuu jooksul	külastajate arvu kohta
5.2	Pakett "Sündmus restoranvagus"	Pakett on mõeldud kuni 30 inimesele. Selles sisaldub toitlustus valitud miljöös/ajastus Eelduslikult ostetakse paketti kord kuu jooksul	750 maksimaalse külastajate arvu kohta

4.3 Kulud

Tabelis 12 on välja toodud elamuskeskuse kulude selgitused, s.h arvestuse alused.

Tabel 12. Elamuskeskuse kuluartiklid

Jrk nr	Kuluartikkel	Selgitus	Maksumus (EUR) ⁷⁰
1.	Personalikulud, s.h		
1.1.	Juhataja	Arvestatud on Eesti keskmisest brutokuupalgast ⁷¹ 20% kõrgema tasuga	1600 palgafond kuus
1.2.	Infotöötaja	Arvestatud on Eesti keskmisest brutokuupalgast 20% madalama tasuga	1100 palgafond kuus
1.3.	Rongijuht	Arvestatud on Eesti keskmise brutokuupalgaga	1350 palgafond kuus
1.4.	Mehhaanik-töömees	Arvestatud on Eesti keskmisest brutokuupalgast 10% madalama tasuga	1200 palgafond kuus
1.5.	Hooajaline personal	Arvestatud on 2 täistöökohaga aastas alates kolmandast tegevusaastast, neljandast lisandub veel üks (kokku 3 täistöökohta). Arvestuse aluseks on Eesti keskmisest brutokuupalgast 30% madalama tasuga	2850 palgafond kuus (3 inimest)
2.	Majanduskulud, s.h		
2.1.	Elekter	Arvestatud on C-energiaklassi hoonetega (energiatõhususarv on sellisel juhul 150), millel on maaküte Täiendavalt on juurde arvestatud hinnanguline energiakulu seadmetele 50 000 kW/h aastas kW/h hinnaks on arvestatud 0,14 eurot	34 825 aastas
2.2.	Vesi ja kanalisatsioon	Arvestatud on 50 l inimese kohta, maksumuse aluseks on kohalik hinnakiri (2,02 EUR/m ²)	2020 aastas
2.3.	Kinnistu heakord (niitmine, lumetõrje, prügivedu jms)	0,075 EUR/m ² kuus Kinnistu suuruseks on 16 855 m ²	15 169 aastas
2.4.	Hoonete heakord ja tehnohooldus (IKT jms)	1,5 EUR/m ² kuus Hoonete kogupindala on ligikaudu 1500 m ² (800 m ² peahoone ja vaatlustorn, 7 vagunit umbes 700 m ² (4*25	27 000 aastas

⁷⁰ Summad on välja toodud maksimaalse külastajate arvu juures (20 000).

⁷¹ 2015. a I kvartalis oli see 1010 eurot.

		m))	
2.5.	Valve		1000 aastas
2.6.	Bürookulud		5000 aastas
2.7.	Raamatupidamine	Arvestuse aluseks on sisseostetava teenuse kuutasu summas 250 eurot	3000 aastas
2.8.	Majutusteenuse kulud	Arvestatud on 15% vastava rea tulust	
2.9.	Pakettide kulud	Arvestatud on 80% vastava rea tulust	
3.	Turunduskulud	Arvestatud on 10% kõikidest kuludest aastas	

Tulude ja kulude analüüsist selgub, et kasuliku eluea (30 aastat) jooksul teenib projekt u 1600 eurot puhastulu (ei arvesta investeeringuid). Seega suudaks elamuskeskus ennast ära majandada, kuid investeeringuteks on tarvis toetust. Samuti ilmneb, et pelgalt Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise toetusest jääb investeeringu katmiseks väheks. Seega on vajalik küllalt suur valla omaosalus, samuti tuleb kaaluda tootekontseptsiooni muutmist selliselt, et oleks võimalik investeeringute mahtu vähendada.

5 Väljaarendamise tegevuskava

Tegevuskava koostamise aluseks on alljärgnevad eeldused:

- ❖ Detailplaneeringu koostamine võtab aega kuni 8 kuud;
- ❖ Projekteerimine võtab aega kuni 6 kuud;
- ❖ Hangete läbiviimisele kulub u 3 kuud;
- ❖ Maa (Raudtee tn 1) võõrandamiseks riigilt kulub u aasta;
- ❖ Tegevustega on võimalik alustada 2015. aasta teises pooles;
- ❖ Elamuskeskus on võimalik avada 2018. aasta suvel;
- ❖ Soovitud külastajate hulk (20 000 aastas) saavutatakse keskuse viienda tegevusaasta lõpuks, s.o 2022. aasta lõpuks.

Tabel 13. Elamuskeskuse väljaarendamise tegevuskava

Aasta	2015					2016												2017												2018												
Tegevus / Kuud	8	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Kontseptsiooni ja finantsanalüüsi täpsustamine																																										
Elamuskeskuse eskiisprojekti koostamine																																										
Konsultatsioonid Ettevõtluse Arendamise Sihtasutusega																																										
Projekteerimise lähteülesande koostamine																																										
Läbirääkimised Raudtee tn 2 ostuks																																										
Arendusorganisatsiooni asutamine																																										
Detailplaneeringu koostamine																																										
Raudtee tn 1 võõrandamine riigilt																																										
Projekteerimine																																										
Ehitushanke läbiviimine																																										
Taotluse esitamine EASI																																										
Ehitustegevused																																										
Elamuskeskuse avamine																																										

6 Sotsiaalmajandusliku mõju analüüs

Sotsiaalmajanduslik mõju on võimalik jagada kaheks – kvantitatiivseks ja kvalitatiivseks. Kvantitatiivsete mõjude all peetakse käesolevas analüüsis silmas uute töökohtade loomisega seonduvaid makse: tulumaks, sotsiaalmaks ja töötaja töötuskindlustusmaks. Ajutiselt tekivad juurde ka töökohad keskuse rajamisel, kuid nende mõju on ajutise iseloomuga. Täiendavalt on kvantitatiivse mõjuna käsitletav tulu piirkonna majutus- ja teenindusettevõtetele – turismitulu, s.h sündmuste piletitulu, meenete müügikate, majutus ja toitlustus koos käibemaksuga. Kvalitatiivseks loetakse mõjusid, mis ei ole otseselt rahas mõõdetavad.

Kvantitatiivsete mõjude arvestamise aluseks on alljärgnevad eeldused:

- ❖ Tulumaks on 20%;
- ❖ Sotsiaalmaks on 33%;
- ❖ Töötaja töötuskindlustusmaks on 0,8%;
- ❖ Tulumaksuvaba miinimum aastas on 1848 eurot;
- ❖ Statistikaameti andmetel kulub söögile jt teenustele päevas 25 eurot külastaja kohta;
- ❖ 40 000 euro suurune käive loob ühe täiendava töökoha piirkonnas.

Peale külastatavuse lõppeesmärgi saavutamist on võimalikuks lisatuluks piirkonnale 573 000 eurot aastas (perioodi peale kumulatiivselt u 16 miljonit). See looks teoreetiliselt juurde 14 täiendavat töökohta. Elamuskeskuse käigushoidmiseks on vajalik 7 uue töökoha loomine. Seega loob elamuskeskuse väljaarendamine pikemas perspektiivis kuni 21 uut töökohta. Samas tuleb arvestada, et kõik turistid ei pruugi sellises mahus ööbima jääda, samuti võivad nende päevased kulutused jääda väiksemaks. Kogu arvestusperioodi kohta tekiks kumulatiivselt täiendavaid maksutulusid u 3 miljoni euro väärtuses. Arvutuskäigud on ära toodud eraldiseisvas Excel'i failis.

Lisaks kvantitatiivsetele mõjudele toob elamuskeskuse välja arendamine kaasa rea mittemõõdetavaid mõjusid:

- ❖ Piirkonna kuvand väljapoole paraneb, mis loob eeldused uuteks investeeringuteks (eelkõige teenindussektoris);
- ❖ Projekt toob kaasa selge tõuke Peipsiäärsele puhkemajandusele turismi- ja puhkemajandusele;
- ❖ Tööpuuduse vähenemine;
- ❖ Palgataseme suurenemine;
- ❖ Töötava elanikkonna väljarände kahanemine;

Lisaks võib tekkida täiendav kumulatiivne mõju piirkonnas, kui suureneb liiklusvoog läbi Sonda – geograafilised eeldused paranevad, tekib võimalus uute teeninduskohtade loomiseks, sortimenti suurendamiseks, võib-olla ka uute atraksioonide rajamiseks jne. Seega võib tekkiv voog luua iseennast kasvatava efekti.

Kokkuvõttes tekiks kohalikku keskkonda juurde spetsiifiliste suunitluste ja vajadustega kompleks, mis ühest küljest pakuks töökohti, esitaks väljakutseid kohalikule teenindussektorile ja elavdaks piirkonda, teisest küljest aga oleks olulise regionaalpoliitilise mõjuga. Uue turismiobjekti rajamisega tõuseks ka maa hind, sealne piirkond oleks ahvatlevam koht elamiseks.

7 Riskianalüüs

Riskianalüüsis liigitatakse riskid lähtuvalt välis- ja sisekeskkonnale. Väliskeskkonna riskide analüüsimisel kasutatakse PEST-analüüsi põhimõtet, mis tähendab, et riskid on liigitatud vastavalt poliitilistele, majanduslikele, sotsiaalsetele ja tehnoloogilistele teguritele (*Political, Economical, Socio-Cultural, Technological - PEST*).

Sisekeskkonna analüüsil käsitletakse riske, mille realiseerumise tõenäosus ja juhtimine on vahetult tegevuste elluviijate vastutusalas.

Tõenäosust on hinnatud kolmesel skaalal – madal, keskmine ja kõrge, mõju on hinnatud neljasel skaalal – nõrk, keskmine, tugev ning väga tugev (tegevusi lõpetav).

Tabel 14. Riskianalüüs

Väliskeskkonnast tulenevad riskid				
Riski kirjeldus	Tõenäosus	Mõju	Ennetav tegevus	Korrektiivne tegevus
Poliitilised tegurid				
Huvigruppide vastuseis elamuskeskuse loomisele	Madal	Tugev	Laiapõhjalise selgitustöö tegemine kogukonnas, huvigruppide esindajatega kokkulepete sõlmimine	Täiendava selgitustöö tegemine, keskuse olulisuse rõhutamine
Riigi soovimatus munitsipaliseerida Raudtee tn 1 kinnistut	Keskmine	Tugev	Põhjalikult argumenteeritud taotluse esitamine, selgitustöö tegemine	Keskuse välja arendamine väiksemas mastaabis
Eraomaniku soovimatus Raudtee tn 2 kinnistu müümiseks	Keskmine	Tugev	Õiglase hinna pakkumine, vajaduse selgitamine omanikule	Maa võõrandamine valla poolt
Majanduslikud tegurid				
Teiste turismiobjektide edukam turundustegevus	Keskmine	Tugev	Läbimõeldud ja sihipärase turundustegevuse elluviimine	Turundusstrateegia kohandamine vastavalt oludele
Ehitusprojekti koostamise järel selgub, et maksumus osutub oodatavast märksa suuremaks	Keskmine	Tugev	Pidev trendidega kursis olemine	Omavahendite hulga suurendamine; keskuse välja arendamine väiksemas mastaabis
Üldine majanduslangus	Keskmine	Tugev	Võimalike stsenaariumidega arvestamine, paindlikkus	Keskuse mahu vähendamine, toodete pakkumine hinnasituatsioonist tulenevalt atraktiivsemate hindadega
Piirkonna ettevõtjad ei ole nõus rahvamaja rajamist rahaliselt toetama	Keskmine	Tugev	Eelnevate kokkulepete sõlmimine, selgitustöö tegemine	Keskuse välja arendamine vähendatud mahus ja ilma rahvamaja ning noortekeskuseta
Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise meetmest ei eraldata vajalikku rahalist ressursi või esitatakse väga	Keskmine	Väga tugev	Taotluse põhjalik ette valmistamine, eelnev põhjalik konsultatsioon Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuses	Omavahendite osakaalu suurendamine, alternatiivsete katteallikate otsimine

keerulisi tingimusi				
Sotsiaalsed tegurid				
Kohalike elanike vastuseis	Väike	Keskmine	Omavalitsuse ja seeläbi kohalike elanike teavitamine	Täiendava selgitustöö tegemine
Kvalifitseeritud tööjõu nappus – keskuse opereerimiseks ei leita sobivat tööjõudu	Keskmine	Tugev	Töötajatele täiend- ja ümberõppe pakkumine	Mujalt tööjõu sissetoomine
Tehnoloogilised tegurid				
Suutmatust töötada välja atraktiivne tehniline lahendus	Keskmine	Tugev	Professionaalse teenusepakkuja palkamine	Teenusepakkuja vahetamine, välismaalt vajaliku kompetentsi palkamine
Projekti ja/või ehitustööde kvaliteet osutub halvaks	Väike	Keskmine	Pädeva inimese palkamine omanikujärelevalve kasutamine	Lepinguliste sanktsioonide rakendamine
Sisekeskkonnast tulenevad riskid				
Finantsvahendite nappus	Keskmine	Väga tugev	Läbimõeldud tegevus- ja finantsplaani koostamine ning rakendamine	Täiendavate finantsvahendite kaasamine, omavahendite osakaalu suurendamine
Projekti tegevused viibivad ja ajakava venib	Keskmine	Keskmine	Tegevuste mitmekordne läbi arutamine, spetsialistidega konsulteerimine ja ajakavasse täiendava reservi sisse planeerimine	Kavandatud ajareservi kasutamine, vajadusel teenusepakkuja asendamine
Olemasoleva kompetentsi vähesus, ettevalmistusprotsessi viibimine	Keskmine	Keskmine	Ekspertide kaasamine, pädeva meeskonna komplekteerimine	Lisaressursside eraldamine meeskonna täiendamiseks

Kasutatud materjalid

1. Aidu Veespordikeskuse kodulehekül [www.aidu.ee]
2. CNN Global Tourism Survey [http://travel.cnn.com/biggest-concerns-international-travelers-safety-and-security-745936]
3. Eesti ja Euroopa turism 2014, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, 2015
4. Eesti riiklik turismiarenduskava 2014-2020, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, 2013
5. Eesti Turismifirmade Liidu kodulehekül [www.etfl.ee]
6. Eesti Turismiportaali kodulehekül [www.puhkaeestis.ee]
7. Eestimaa rongide kodulehekül [www.est-train.ertas.eu]
8. Elroni kodulehekül [www.elron.ee]
9. Ida-Viru turismiklastri strateegia 2014-2020, SA Ida-Viru Ettevõtluskeskus, 2014
10. Ida-Virumaa kodulehekül [www.ida-virumaa.ee]
11. Kiviõli Seiklusturismikeskuse kodulehekül [www.tuhamagi.ee]
12. Kohtla Kaevanduspargi kodulehekül [www.kaevanduspark.ee]
13. KOV võimekuse indeks 2014, Geomedia OÜ, 2015
14. Maa-ameti kodulehekül [www.maaamet.ee]
15. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi määrus nr 46, 10.06.2008
„Turismiinfokeskusele, sealhulgas edastatavale turismiinfole ja selle kättesaadavusele, samuti turismiinfokeskuse tähistamisele esitatavad kohustuslikud nõuded“
16. Rahandusministeeriumi 2015. aasta kevadine majandusprognoos
[www.fin.ee/majandusprognoosid]
17. Rahvastikuregister
18. Sonda valla arengukava 2015-2025, Sonda Vallavalitsus, 2015
19. Statistikaameti kodulehekül [www.stat.ee]
20. SüdameTee turismitoote kontseptsioon, Virumaa Koostöökogu MTÜ, 2013
21. Virumaa Koostöökogu kodulehekül [www.viko.ee]
22. Virumaa Koostöökogu Strateegia 2015-2023, Virumaa Koostöökogu MTÜ, 2015

LISAD

Lisa 1. VIKO piirkonna, s.h Sonda valla peamised vaatamisväärsused ja aktiivse puhkuse teenused

KOV	Vaatamisväärsus	Aktiivse puhkuse teenus
Aseri	❖ Meriküla oja astang ja juga ❖ Kõrkküla vaatekoht ilusa vaatega merele ja Kõrkküla kivist ❖ Rannu-Kestla soo ❖ Rändrahn Kestla külas ❖ Aseri savikarjäär ❖ Mustmetsa liivakarjäär ❖ Kalvi park ja pargimets. Kalvi mõisa peahoone ja Kalvi moonakamajade varemed ❖ Kalvi reeskallas ja ürgmets ❖ Aseri tsemendivabriku varemed	❖ Kõrtsialuse Külustuskeskus – savi töötuba, käsitöötuba, seminariruum ❖ Jäägri Grill – jahiturismi teenused ❖ Kalvi Külaselts – mootorpaadi laenutus, seminariruum ❖ Delfi libedarada ja Aseri Autokeskus
Kohtla	❖ Kivisilla juga ❖ Saka Mõis ❖ Ontika pankrannik – Balti klindi kõrgeim osa ❖ Valaste juga ❖ Kukruse Polaarmõis ❖ Ontika mõis	❖ Saka Klindimõisa matkarada ❖ Ontika maastikukaitseala ❖ Aktiivsed tegevused Kukruse Polaarmõisas ❖ Viburada Saka Mõisas ❖ Ratsutamine ratsaspordiklubis Rider
Lüganuse	❖ Lüganuse kirik ❖ Purtse kindlus ❖ Vabadussõjas langenute mälestussammas ❖ Purtse Hiimägi ❖ Aa mõisahooned ❖ Purtse matkarada ❖ Uhaku Karstiaala ❖ Maidla Mõis ❖ Mõisakompleks ja park ❖ Purtse jõgi ❖ Aidu karjäär ❖ Muraka raba ❖ Sirtsu soo ❖ Sirtsu rändrahn – tähistab Virumaa südant ❖ Püssi tuhamägi ❖ Püssi linna park ❖ Püssi Kultuurimaja ❖ Purtse Jõgi	❖ Aidu Veespordikeskus – veematkad, kanuude laenutus, sukeldumine, veemoto ❖ Purtse jõe arenduskeskus – tennis, jõefestivali PurFest korraldamine ❖ Maidla mõis – seminariruumid, ekskursioonid giidiga, spordisaal ❖ Maidla noortekeskus – keraamikatuba, ujuvsaun, seminariruum ❖ Maidla Jahimeeste Selts – jahiturismi teenused ❖ Džiibisafarid Aidu karjääris ❖ Matkad Sirtsu soos
Sonda	❖ Uljaste järv ja oos ❖ Erra Jõgi ❖ Sirtsu looduskaitseala ❖ Uljaste maastikukaitseala ❖ Uhaku maastikukaitseala	❖ Kiviõli Jahimeeste Ühing – jahiturismi teenused ❖ Uljaste matkarada ❖ Uljaste suvine ja talvine triibu – kalastusvõistlus
Rägavere	❖ Sirtsu looduskaitseala ❖ Völumäe-Linnamäe maastikukaitseala ❖ Uljaste oos koos järvega	❖ Mõedaku Spordibaas – suusatamine, rattasõit, discgolf, loodusretked, seminariruum ❖ Miila Seltsimaja – laste ATVde rent,

	❖ Põlula park parkmetsaga ❖ Mõdriku-Roela maastikukaitseala ❖ Külmaveski allikad allikajärv ❖ Mädaoja määnd ❖ Põlula Pühamänd ❖ Miila Hiiemägi ❖ Kabala raudteejaama peahoone	seminariruum ❖ Ojasaare Golf – golf, tennis ❖ Rägavere valla huviklubi – ATV, UTV rent, retked
--	---	--

LISA 2. Ülevaade külastuskeskuste poolt pakutavatest teenustest ja seal toimuvatest tegevustest

Narva Külastuskeskus	✓ Elektrooniline infopunkt ✓ Külastuskeskus ✓ Kiosk ✓ Suveniirid ✓ Ligipääs ratastooliga ✓ WIFI ✓ Arvuti kasutamise võimalus ✓ Tasuta parkimine ✓ Tasuline WC ✓ Ürituste piletite müük ✓ Autorendi ja taksoteenuse vahendamine ✓ Giidide info ✓ Audiogiidi laenutus ✓ Telefoni ja faksi kasutamise võimalus ✓ Majutuse broneerimine ✓ Paljundamine ja printimine ✓ Eestisestse laevapiletite broneerimine ✓ Postmarkide müük ✓ Kesklinna ekskursioonid
Rakvere turismiinfokeskus	✓ Infotahvliid ✓ Infopunkt ✓ Suveniirid ✓ WC ✓ WIFI ✓ Arvuti kasutamise võimalus ✓ Tasuta parkimine ✓ Autorendi ja taksoteenuse vahendamine ✓ Giidide info ✓ Majutuse broneerimine ✓ Paljundamine ja printimine ✓ Postmarkide müük
Jõhvi Turismiinfokeskus Jõhvi Turismiinfokeskus vahendab turismialast informatsiooni Ida-Virumaa ja kogu Eesti vaatamisväärsuste, muuseumide, majutus- ja toitlustusettevõtete, aktiivse puhkuse pakkujate, giiditeenuse osutajate ning kultuurisündmuste kohta Eesti elanikele ja väliskülalistele. Turismiinfokeskusest saab kaasa osta maakonna suveniire ja kingitusi. Turismiettevõtjatele on Jõhvi Turismiinfokeskus parim koht, kus endast ning pakutavatest toodetest teada anda, jagamiseks trükiseid tuua või tooteid müügiks pakkuda.	✓ Suveniirid ✓ WIFI ✓ Tasuta parkimine ✓ Giidide info ✓ Telefoni ja faksi kasutamise võimalus ✓ Majutuse broneerimine ✓ Paljundamine ja printimine ✓ Postmarkide müük
RMK Viimsi Looduskeskus Looduskeskuse õuel asuvas renoveeritud mõisaaegses karjaulaudas asub püsinäitus „Metsas on väge!“, mis ootab igas vanuses inimesi, et katsudes, vaadates,	✓ Ekspositsioon ✓ Tegevused lastele ✓ Infotahvliid ✓ Infopunkt

uurides ja nuputades oma metsavägi leida. Lisaks näitusele pakutakse loodusprogramme ja temaatilisi õppepäevi nii lastele kui täiskasvanutele, samuti tutvustatakse metsapuhkuse võimalusi üle Eesti.	✓ Elektrooniline infopunkt ✓ Külustuskeskus ✓ Ligipääs ratastooliga ✓ WC ✓ WIFI ✓ Tasuta parkimine
Peipsimaa Külustuskeskus Külustajatele pakutakse: * tasuta turismiinfot kogu Peipsimaa kohta; * Peipsimaaga tutvumiseks giiditeenust; * osalemist vanausuliste traditsioonilist käsitööd tutvustavates õpitubades; * võimalust osta Peipsimaaga seotud meeneid ja käsitöötooteid; * koostöös Peipsimaa ettevõtetega erinevaid pakette aktiivse puhkuse veetmiseks; * aktiivseteks tegevusteks varustuse laenutust; * piknikuplatsi kasutamise võimalust; * sibulapirukaid ja samovariteed meie kohvikus.	✓ Ekspositsioon ✓ Tegevused lastele ✓ Infotahvliid ✓ Infopunkt ✓ Külustuskeskus ✓ Suveniirid ✓ WC ✓ WIFI ✓ Arvuti kasutamise võimalus ✓ Tasuta parkimine
Võrtsjärve Külustuskeskus - Võrtsjärve pood (suveniirid, trükised) - Telkimine - Karavani parkla - Aerupaadi rent - Kohvik - Turismiinfo - Avalik internetipunkt - Kaikohad - Võrtsjärve ekspositsioon (herbaarium, kivistised, putukad) - Seminariruumide rent ja seminaripaketid - Kanuude rent - Kalepurjeka rent - Purjetamine Võrtsjärvel - Töötubade läbiviimine	✓ Ekspositsioon ✓ Infotahvliid ✓ Infopunkt ✓ Elektrooniline infopunkt ✓ Külustuskeskus ✓ Kiosk ✓ Suveniirid ✓ Ligipääs ratastooliga ✓ WC ✓ WIFI ✓ Arvuti kasutamise võimalus ✓ Tasuta parkimine ✓ Tasuline WC ✓ Paljundamine ja printimine ✓ Postmarkide müük
Soomaa Looduskeskus Võimalik saada infot Soomaa matkaradade ja kohalike teenuste kohta, tutvuda püsiekspositsiooni ja meediaprogrammidega. Keskuse lähedalt saab alguse kopra elu tutvustav õpperada.	✓ Ekspositsioon ✓ Laste ekspositsioon ✓ Tegevused lastele ✓ Infotahvliid ✓ Külustuskeskus ✓ Suveniirid ✓ WC ✓ WIFI ✓ Tasuta parkimine